

Mihaela Matešić

FRAZELOGIJA MJESNOGA GOVORA VRBOVSKOGA

dr. sc. Mihaela Matešić, Filozofski fakultet, Rijeka, izvorni znanstveni članak

UDK 211.163.42'282'373.7 (497.5 Vrbovsko)

Na frazeološkome fondu mjesnoga govora Vrbovskoga, prikupljenom u terenskim istraživanjima, provodi se semantička analiza frazema i analiza jezične konvergencije. Frazemi se semantički analiziraju s obzirom na monosemiju, polisemiju, homonimiju, sinonimiju i antonimiju, te se također provodi konceptualna analiza frazema, utemeljena na spoznajama iz kognitivne semantike, koja rezultira grupiranjem frazema s obzirom na tzv. koncepte. Budući da je istraživanje provedeno na dijalektnome korpusu, u radu se navodi i pregled osnovnih značajki suvremenoga stanja u mjesnome govoru Vrbovskoga. Radu je dodan rječnik frazema toga mjesnoga govora.

Ključne riječi: frazeologija, mjesni govor Vrbovskoga, konceptualna analiza frazema, semantička analiza frazema

1. Uvod

1.1. Dijalektna frazeologija

Istraživanja u dijalektnoj frazeologiji u posljednjih su dvanaestak godina obuhvatila ne samo pojedine mjesne govore¹, već i znatan dio jednoga dijalekta². Potonji je analitičko-

¹ Npr. J. Maresić proučavala je frazeologiju Podravske Sesveta, M. Turk frazeologiju krčkih govora, A. Menac i M. Menac-Mihalić frazeologiju južnih čakavskih govora, S. Bogović frazeologiju grobničkih govora, te mjesnoga govora Drage.

² Riječ je o knjizi M. Menac-Mihalić: *Frazeologija novoštokavskih ikavskih govora u Hrvatskoj*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje i Školska knjiga, Zagreb 2005. u kojoj se donose analiza frazema, rječnik frazema te značenjsko kazalo. U tom se kazalu ne polazi od pojedinoga frazema ili njegove sastavnice, kao što je dosad u kroatističkoj leksikografiji jedino bilo uobičajeno, već je natuknica (tj. nadnatuknica, kako je autorica naziva) riječ koja najbliže određuje značenje frazema, a pod njom se okupljaju pripadajući frazemi. Zahvaljujući tome kazalu rječnik je komunikativniji i informativniji – omogućuje dvostrani pristup do dijalektnoga frazema: ne samo u smjeru razumijevanja značenja aktualiziranoga frazema, već omogućuje i njegovu aktualizaciju, te nudi uvid u frazemsku sinonimiju (tim su postupkom naime dobivena tzv. frazemska gnijezda, tj. svi se frazemi istoga ili bliskoga značenja nalaze na jednome mjestu, okupljeni pod

-sintetski rad M. Menac-Mihalić moguće smatrati dobrim predloškom kako predstaviti frazeološko blago i ostalih dijalekata, pa i narječja. Takvu sintetskome radu prethode analize frazemskoga fonda pojedinih mjesnih govora čemu se želi pridonijeti i ovim radom.

Prema kriteriju kojim se omeđuje korpus iz kojega će se ekscerpirati frazemi razlikuju se *dijalektna* frazeologija (kriterij je pripadnost određenom dijalektnom sustavu) i *područna* (regionalna) frazeologija (kriterij je pripadnost određenome području)³. U ovome se radu prikupljanju frazema pristupilo prema prvome kriteriju.

1.2. Naznake o mjesnome govoru Vrbovskoga

Današnje područje administrativne jedinice nazvane Grad Vrbovsko obuhvaća istočni dio Gorskoga kotara. Samo je mjesto Vrbovsko upravno i gospodarsko središte. Ono što se danas geografski i administrativno naziva Vrbovskim, zapravo su dva posebna naselja, Vrbovsko i Senjsko, razdvojena rijekom Dobrom: Senjsko je izdignuto iznad desne obale Dobre, a Vrbovsko se nalazi na lijevoj strani njezina toka odakle se amfiteatralno istočno uzdiže i širi na dio visoravni (dio naselja Vrbovsko uz samu rijeku Dobru za oko 100 je metara niže od nadmorske visine dijela na visoravni koje ima nadmorsku visinu od 450 do 500 metara). I s dijalektološkoga se gledišta u znanosti danas govori o dvama mjesnima govorima: mjesnom govoru Vrbovskoga i mjesnom govoru Senjskoga (usp. Lukežić, 1990, Barac-Grum, 1993). Za čitav je prostor Gorskoga kotara poznato da je u prošlosti bio izložen znatnim, konstantnim i korjenitim ratnim migracijama, koje su više puta iz temelja promijenile njegovu govornu sliku i koje su na relativno malen prostor zgusnule vrlo različite govore koji pripadaju svim trima hrvatskim narječjima. Dodatno, izgradnjom važnih prometnica, Karolinske i Lujzinske ceste, to je područje postalo propulzivno i za mirnodopska doseljavanja.

Mjesni govor Vrbovskoga⁴ pripada čakavskome ikavsko-ekavskom dijalektu⁵. Odras je starojezičnoga glasa jata ostvaren dvojako, kao *i* i kao *e*, prema pravilu Jakubinskoga i Meyera, međutim u tom mjesnom govoru ima podosta ekavizama koji se javljaju mimo te zakonitosti. Tu pojavu, inače karakterističnu za govore kojima su

istom natuknicom). Frazeološki bi rječnik iste takve strukture trebalo sastaviti i za hrvatski standardni jezik – mogućnosti su iskorištavanja tako dobivenih kvaliteta frazeološkoga priručnika široke i nažalost još nepokrivene: od učenja standardnoga jezika do prevodenja, te istraživanja u drugim sustavima i međusobnoga uspoređivanja sustava.

³ Usp. Fink-Arsovski, 2002:5.

⁴ Podatke o značajkama mjesnoga govora Vrbovskoga autorica je ovoga članka prikupila u svojim terenskim istraživanjima 1997. godine, a frazemski je fond prikupljala kontinuirano od 1998. godine.

⁵ U ovome se radu donosi samo kratak pregled fonoloških značajki današnjega mjesnoga govora Vrbovskoga. Fonološki je pregled bilo nužno dati kako bi se objasnio ortografski izbor koji je u ovome radu primijenjen za zapisivanje ostvaraja u proučavanu mjesnome govoru, a i stoga što se, osobito u vokalizmu rezultati dosadašnjih istraživanja ponešto revidiraju. O nekim će se morfološkim značajkama pak govoriti u objašnjavanju frazemskoga preuzimanja, o čemu više u nastavku teksta.

susjedni govori s ekavskim refleksom starojezičnoga jata, kad je riječ o mjesnome govoru Vrbovskoga nije dovoljno objasniti samo adstratnim utjecajem ekavskih kajkavskih govora koji ga okružuju (kao što to tumači Barac-Grum, 1993: 102), već i psiholingvističkim i sociolingvističkim relacijama prema standardnome jeziku. Naime "ekavizacija izvan pravila" zbiva se samo u leksemima koji su glasovno podudarni sa značenjskim ekvivalentima u standardnome jeziku. Primjerice, riječ *čovik* pojavljuje se i ekavizirana (*čovek*), no *čovičak* ('čovječuljak') ima samo ikavski refleks jata. Infinitivu *smet* odgovara prezent: *smim*, *smiš*, *smi*, *smimo*, *smite*, *smidu*. Prilog *kadi* nikad nije ekaviziran – kada bi tako velika količina ekaviziranih ikavizama kakva se javlja u govoru Vrbovskoga bila potaknuta samo kajkavskim ekavskim okruženjem, sasvim bi se sigurno ekavizirala i ta u komunikaciji vrlo frekventna riječ i glasila bi *kade* (jer su se ekavizirali i prilozi *ovdi* i *ondi*). U današnjem vrbovskom govoru ima i tragova starojezične zamjene jata u a: *prama* (< **prema* < **prēma*); *jad*, *jadan* -a, -o (< **edD* < **ēdъ*). Refleks starojezičnoga stražnjega nazala je u: *golub^p* (< **goloβD* < **goloβъ*), *zub^p* (< **zobD* < **zobъ*), *ruka* (< **roka* < **roka*). Refleks prednjega nazala ē je e: *zet* ('uzeti') (< **vDzeti* < **vъzēti*), *jezik* (< **jeziD* < **jъzykъ*), *misec* (< **mesecD* < **mesęcъ*), *deset* (< **desetD* < **desętъ*); uz rijetka odstupanja: *jačmen* (**ječmenD* < **jęčmenъ*). Čakavsku tendenciju jake vokalnosti pokazuju primjeri nepreventivne vokalizacije starojezičnoga šva u tzv. slaboj poziciji: *kadi* (< **kDdev* < **kъdē*), *maša* (< **mDša* < lat. *missa*)⁶. Slogotvorno /l/ razvilo se u /u/: *pun*, *sunce*. Vokalizam je obilježen redukcijama. Reducira se vokal *i*, npr. *kulko*, *tulko*, *vidla*. Reducira se vokal *o*, i to ako iza prijedloga koji završava samoglasnikom slijedi zamjenica koja počinje vokalom *o*, s time da se silina sa zamjenice regresivno pomiče na vokal prijedloga. Na vokalu prijedloga nastaje dugi uzlazni akcent, što upućuje na to da nije riječ o redukciji, nego o kontrakcijama susljednih vokala u akcenatskoj riječi. To su sljedovi *ao*, *oo* i *uo*: [*nano*] < *na ono*, [*nanu*] < *na onu*, [*ponen*] < *po onen*, [*proven*] < *po oven*, [*uno*] < *u ono*, [*uvoj*] < *u ovoj*. No, kada ne dolazi do pomaka siline sa zamjenice na prijedlog koji s njom čini jednu izgovornu cjelinu, tada nema ni kontrakcije: npr. *prama onen*, *prama onoj*. Vokal *o* reducira se i u primjerima *nulko* ('onuliko'), *nakav* ('onakav'), *nako* ('onako'). Rezultati se istraživanja ovoga govora ne podudaraju u odgovoru na pitanje o broju vokalnih jedinica u inventaru: prema istraživanju Vide Barac-Grum vokalizam je Vrbovskoga peteročlan i primjer je nenarušenoga osnovnoga vokalnoga sustava, dok istraživanja Ive Lukežić pokazuju da su se u tom osnovnom peteročlanom sustavu zbile diftongacije (*uo*, *ie*) i zatvaranje vokala (*a*, *e*). Moja istraživanja pokazuju da se uz osnovni peteročlani vokalni inventar, koji čine vokalni fonemi /a/, /e/, /i/, /o/, i /u/, javljaju još i zatvoreni vokali /a/ i /o/, otvoreni vokal /e/ te diftong /^uo/. Povećanje broja vokalnih jedinica diftongacijom, zatvaranjem i otvaranjem vokala genetska je značajka čakavskih govora jer se uklapa u tendenciju jake vokalnosti. Te su promjene na vokalizmu mjesnoga govora Vrbovskoga

⁶ U mjesnom je govoru Vrbovskoga postojala zamjenica *ča*, no zamijenjena je zamjenicom *šta* zbog sociolingvističkih razloga.

obilježene nedosljednošću u provođenju i stoga tako nastale jedinice danas imaju status slobodnih varijanata, što znači da je današnji vokalizam na fonološkoj razini peteročlan (u bilježenju frazema bilježiti će se fonološki, a ne fonetski prikaz).

Današnji se konsonantski inventar mjesnoga govora Vrbovskoga sastoji od ovih jedinica: /b/, /c/, /cʎ/, /d/, /Cʎ/, /f/, /g/, /h/, /i/, /j/, /k/, /l/, /lʒ/, /m/, /n/, /nʃ/, /p/, /r/, /s/, /š/, /t/, /v/, /z/, /ž/.

Palatalni konsonantski fonem /cʎ/ dobiven je artikulacijskim ujednačavanjem fonema /č/ i /ć/ npr: *kuća*, *četiri*; a tako i u skupini /sʎ/: *kljošč*, *stišč*. U ovome će radu fonem /cʎ/ biti bilježen grafemom č.

Konsonantski fonem /Cʎ/, koji će u ovome radu biti predstavljen grafemom đ, javlja se u primjerima: *anđel*, *evanđelje*, *Mađar*, *đezva*, a primjeri *rođen*, *slade*, *rađe*, *mlađa* prevladali su nad starijim oblicima s refleksom /j/. Sustav izvorno nije imao nijednu od zvučnih afrikata, a u funkciji zvučnoga parnjaka fonema /č/ (dok je taj fonem još postojao) javlja se /ž/ (npr. *svedočiti* – *svedožba*). Fonem /Cʎ/ ušao je u sustav kao noviji član, zvučni parnjak fonemu /cʎ/, pod utjecajem štokavskoga superstrata. On je uspostavljen u sustavu inercijom fonetske imitacije, a fonološku je vrijednost dobio postavši zvučnim parnjakom fonemu /cʎ/. U sustavu se nikad nije uspostavio fonem /Cʎ/ (usp. *žep*, *svedožba*), a primljenice s akustičkom vrijednošću koja je u nekim drugim sustavima odgovarala /Cʎ/ u ovome su sustavu transfonemizirane fonemom koji mu je prema akustičkim i artikulacijskim svojstvima najbližnji, a već je bio uspostavljen u sustavu, tj. /Cʎ/, npr: *đezva*, *franđe* (starije: *franže*).

U sustavu se ostvaruje konsonantski fonem /f/, npr: *ufat se*, *fućkat*, *frkat*, te u posuđenicama: *fažol*, *fašnik*, *firunga* ('zavjesa'), *fertuh* ('pregača'), *frtalj* ('četvrtina'), *fanj* ('poprilično'), *šefarka* ('zaimača'). Taj se fonem ostvaruje i na mjestu staroga skupa /hDv/ samo u primjerima *fala* i *falit*. U finalnoj poziciji može zamijeniti fonem /v/ tvoreći tako njegov bezvučni parnjak, npr: *vragov*, *šmrekav*; ali: *novci*, *travčica*.

U današnjem stanju fonem /h/ se ostvaruje: u inicijalnoj poziciji: *haljica* ('kratki kaput'), *hrbat*, u medijalnoj: *uho*, *muha*, *kuhat*, u finalnoj: *duh*, *kruh*, *gljuh*. Također se može reducirati u inicijalnoj poziciji: *vatat* ('hvatati'), u medijalnoj: *uvatit*, a u finalnoj poziciji reducira se uvijek i samo onda kad je /h/ dio relacijskoga morfema: *moji* (G mn. svih triju rodova), *tvoji* (G mn. svih triju rodova), *naši* (G. mn.), *njegovi* (G. mn.), *dvi* (G mn. ž. r.), *tri* (G mn. ž. r.), *četiri* (G mn. ž. r.), *svi* (G mn.). Suprotno zamjedbi V. Barac-Grum da se protetsko *h*, koje se javlja u inicijalnom položaju ispred /r/, ne javlja u gorskokotarskim čakavskim idiomima⁷ u govoru Vrbovskoga ostvaruje se h-proteza ispred praslavenskog inicijalnog /rʎ/: *hrđa*, *hrđav*, *hrvat se*, s proširenjem i na poziciju ispred inicijalnoga /a/: *hasma* ('astma'), *halat* ('alat').

⁷ Usp.: Barac-Grum (1993: 120).

Finalno je slogovno /l/ očuvano u svim kategorijama (u imenica, pridjeva i glagolskoga pridjeva radnoga) i u objema pozicijama: finalnoj i medijalnoj: *čaval, debel, rekala, selce, predikalnica*.

U današnjem mjesnom govoru Vrbovskoga skupina /čr/ više se ne čuva⁸, nego se zamjenjuje s /cr/: *crn, crv*^f.

Dobro je očuvana skupina /jd/ podrijetlom od skupine /id/ u prefigiranoj prezentskoj osnovi glagola **id-ti* i skupina /jt/ podrijetlom od skupine /it/ u infinitivnoj osnovi: *projt, projden, najt, najden, obajt, obajden*.

Prijedlog *vD vokaliziran je u *u*, a inicijalna je skupina /vD/- u imeničkih i glagolskih izvedenica nakon gubitka poluglasa dvojako razriješena – redukcijom: *zet* ('uzeti') i vokalizacijom /v/>/u/: *udovac, udrut, ukrast*.

Prema mojim istraživanjima zamjenica *vDsD danas dolazi u svim padežima i rodovima u obliku *sav, sva, svi, sve, sva, svega, sven, svoj*⁹ itd.

Prijedlog z (< *sD < *sъn), kad ide s genitivom, ujednačuje se s prijedlogom iz na jedinstveni prijedlog *iz*, koji objedinjuje semantiku obaju prijedloga, a kad ide s instrumentalom, ostaje z:

npr.: "Makni si taj vlas iz ramena!" z+G > iz+G

"Rinil me je z ramenun!" z+I > z+I

Oba novonastala prijedloga podliježu asimilacijama prema zvučnosti: *iz tega* [*istega*] *kraja* ('s te strane'), *z drugun* ('s drugom'), *z onun* ('s onom'), *z ramenun* i prema mjestu tvorbe: *iz šajera* [*išajera*] ('sa sjenika'), *š čen, ž njun*. U zapisu frazema prijedlog *iz* prikazivat će se bez asimilacijskih mijena, a prijedlog z s njima.

Prijedlog *iz* ujednačuje se na prijedlog z (koji se ovisno o okruženju dalje asimilira u š) onda kad dolazi kao prefiks u glagola npr.: *zgubit, zgoret, ščupat*; a može se i metatezirati: *zibrat, zicedit, zisič*.

U imenica se II. palatalizacija nije provela, npr.: *muki* (D, L jd.), *ruki* (D, L jd.), *slugi* (D, L jd.), *duhi* (N, V mn.), *vuki* (N, V mn.).

Praslavensko je /ř/ očuvano u kategoriji prezenta i imperativa glagola *orat, pobirat, izvirat, nastirat, prostirat*, npr.: *orjen, orješ, orje, orjemo, orjete, orjedu, orji, orjite, pobirjen, pobirješ, pobirje, pobirjemo, pobirjete, pobirjedu, pobirji, pobirjite, izvirje, izvirjedu, nastirjen, nastirješ, nastirje, nastirjemo, nastirjete, nastirjedu, nastirji, nastirjete, prostirjen, prostirji*. Također se čuva i u komparativu pridjeva npr.: *širji, gorji, gorja, gorje*.

U nekoliko se leksema javlja j-proteza i to samo kao leksikalizirana: *japno, južina*.

⁸ V. Barac-Grum za svojih je terenskih istraživanja još zabilježila primjer *črn*.

⁹ V. Barac-Grum (1993: 38, u fusnoti br. 24) još bilježi primjere: *saki*, se. Današnje stanje ne pokazuje autohtoni razvoj sustava nego superstratni utjecaj standardnoga jezika. Staro se stanje vidi tek u rudimentnom ostvaraju *Sisveti* ('blagdan Sviju svetih').

Intenzitet pojave zvučnih konsonanata na kraju riječi ovisan je o govorniku, a kreće se u rasponu od prilično snažne tendencije k obezvučivanju finalnoga konsonanta do potpuno provedene zakonitosti obezvučivanja finalnoga zvučnoga konsonanta. Ortografski odabir za prikaz te pojave bit će navođenje bezvučne zamjene u eksponentu zvučnoga konsonanta.

Do fonetske neutralizacije razlike između fonema /m/ i /n/ dolazi na kraju relacijskoga morfema, a na kraju leksičkih morfema samo u dvosložnim imenicama: *sedan*, *osan*, dok se u ostalih jednosložnih riječi dočeto /m/ čuva: *grom*, *sram*, *dim*. Na završetku se sloga unutar riječi /m/ redovito čuva: *krumpir*, *pamtit*, *samčina*. Primjeri *osandeset* i *sedandeset* ne suprostavljaju se rečenomu jer su to složenice motivirane riječima *sedan* i *osan* u kojima je provedeno /m/ > /n/.

Zamjena fonema /ž/ fonemom /r/ (tzv. rotacizam) susreće se u prezentu glagola *moć*: *moren*, *moreš*, *more*, *moremo*, *morete*, *moredu*.

Razjednačuju se: /m/ > /v/ (*sedavnajst*, *osavnajst*), /ń/ > /ľ/ (*sumljiv*, *dimljak*), sonat /n/ > /l/ kad sljedeći slog počinje sonantom /m/: *zlamenka* ('znamenka'), dva /r/ u susljednom slogu: *flizura* ('frizura'). Disimilacije više nisu aktivni procesi u sustavu, nego se javljaju na razini leksikaliziranih primjera, kakav je i leksem *nakla* (< na tla), *naklin* (< na tlin).

U današnjem je govoru redukcija fonema /v/ u položaju: konsonant + /vr/ smanjena opsega, npr.: *srbet*, *srab^p*, ali: *svraka*, *tvrd^d*, *četvrti*. Fonem /v/ reducira se u položaju ispred konsonanta, npr.: *kraljestvo*, *Vrbosko*.

Atipične se konsonantske skupine razrješuju bilo redukcijom: /pt/ > /t/: *tica*, /pš/ > /š/: *šenica*, /pč/ > /č/: *čela* bilo zamjenom okluziva frikativom: -/pt/- > -/ft/-: *šiftar*, -/kk/- > -/hk/-: *mehka*, *žuhko*, *lahko*.

Umekšavanje /l/ ispred /i/, /e/ i /u/ leksikalizirano je u primjerima: *zaruljit*, *cviljet* /*kviljet*, *gljuh*.

Akcentatski inventar u mjesnom govoru Vrbovskoga čine tri akcentatske jedinice: kratki akcent, dugi silazni akcent i dugi uzlazni (ili neoakut). U današnjem sustavu nema izvannaglasne kvantitete. Akcenti će biti označeni samo u priloženu rječniku frazema znakovima: *ă* za kratki, *a/za* dugi silazni, te *a2a* dugi uzlazni. Za akcent koji se ovdje naziva dugim uzlaznim istraživači su uočili da je nešto drukčije fiziologije nego klasični neoakut u čakavštini, te su ga nazivali "štokavoidnim" (B. Finka) i u toj promjeni tona uzlaznoga akcenta u ravniju uzlaznu liniju vidjeli približavanje uzlaznom akcentu istočnih gorskokotarskih kajkavaca (V. Barac-Grum, 1990:126)¹⁰. Odabir je znaka *a2a* dugi uzlazni akcent u radu o govoru Vrbovskoga, koji se uobičajeno rabi za klasični neoakut u čakavštini, potaknut argumentacijom koju donosi I. Lukežić (1990): fonetska sličnost između toga dugoga uzlaznog i novoštokavskog akcenta nije presudna

¹⁰ V. Barac-Grum ipak dodaje da je i tzv. zavnuti akcent "ipak moguć ostvaraj u ovom (tj. vrbovsko-senjskom, op. M. M.) sustavu" (1993:126).

za sličnosti i razlikovanja, važno je naprotiv to što je taj akcent genetski zapravo u relaciji s neoakutom¹¹.

1.3. Neki dijalektološki i leksikološki razlozi za proučavanje frazeologije

Proučavanje frazemskega fonda u pojedinim mjesnim govorima s dijalektološkoga je gledišta zanimljivo iz više razloga. Najprije, zbog suvremenih je leksikografskih postupaka, koji za postizanje potpunijega leksikografskoga opisa savjetuju uvrštavanje pod rječničke natuknice i frazema kojima je ona sastavnica, važno usporedno s prikupljanjem leksičkoga fonda kojega mjesnoga govora prikupiti i njegov frazemski fond – za takva je proučavanja zainteresirana dijalektna frazeologija. Nadalje, općenito je u leksikologiji zamijećeno da se u adstratnim, supstratnim i superstratnim odnosima iz sustava u sustav najlakše preuzima leksik, a tu je zakonitost moguće prepoznati i u frazeologiji. Motivacija za preuzimanje frazema ponešto je pritom drugačija od one s kojom se preuzima leksem – dok je za leksemsko preuzimanje karakteristično da se događa zajedno s preuzimanjem predmeta iz objektivne stvarnosti, zbog utjecaja školovanja i administracije na drugom idiomu, zbog doživljaja nekog idioma kao uglednijega, te zbog pomodnih razloga, pri preuzimanju frazema najvažniji su: *stilistički naboj* koji frazem ima ili mu se, češće, pri prijenosu u drugi idiom takav naboj pridaje samim time što je ušao izvana i donio novum u inventar promatranog idioma (dakle motiv je potreba za postizanjem ekspresivnosti u govoru), te *potreba za kraćenjem iskaza* (frazemi često svojom slikovitošću služe upravo tome) i to u onim sferama izražavanja u kojima se govornik referira na nešto što smatra tipskim: situacije, značajke, obilježja, ponašanje i sl. Te se dvije motivacije, potreba za (novim) načinima iskazivanja ekspresivnosti i potreba za kraćenjem iskaza o onome što se smatra tipskim, međusobno isprepleću.

Za proučavanje podrijetla frazema i frazemskega preuzimanja geografski je prostor na kojem su u blisku susjedstvu različiti govori posebno zanimljiv – proučavanjem bi se područne frazeologije, tj. frazeološkoga fonda u Gorskom kotaru, osobito rasprostranjenosti pojedinih njegovih jedinica u različitim govorima, moglo doći do zanimljivih pretpostavki i odgovora o podrijetlu nekih frazema. Kao i leksičko preuzimanje tako se i frazemskega može zbivati između dvaju sustava, bilo dvaju hrvatskih bilo hrvatskoga i kojega stranog. U ovome će se radu pokazati načini pouzdana utvrđivanja koji su frazemi u ispitivanome mjesnom govoru primljenice iz drugih hrvatskih sustava.

¹¹ I. Lukežić (1990) u dokaz tome navodi da taj akcent alternira s dugim silaznim akcentom unutar istih kategorija (na starim distribucijskim mjestima na kojima se u starom akcenatskom sustavu ostvaruje neoakut) i po tome se bitno razlikuje od novoštokavskoga dugouzlaznog akcenta koji se javlja isključivo na novoj poziciji, tj. pri prijenosu siline na prednaglasnu dužinu i nikad ne alternira s dugim silaznim akcentom.

2. Analiza frazema¹²

Frazeme je moguće analizirati striju aspekata: strukturnoga, sintaktičkoga i semantičkoga (Fink, 1992-1993: 91). Strukturna se analiza provodi s obzirom na sastavnice izraza frazema i ne izlazi iz okvira samog frazema – proučavaju se broj i vrsta sastavnica te njihov poredak u frazemu. Sintaktička analiza promatra frazem kao strukturnu cjelinu koja, budući da se uklapa u rečenicu kao njezin sastavni dio, vrši u njoj određenu sintaktičku službu, te se stoga u sintaktičkoj analizi frazemi klasificiraju s obzirom na taj kriterij. Semantička analiza frazema obuhvaća unutrašnji i vanjski aspekt značenja frazema: unutrašnji proučava semantičku pretvorbu sastavnica frazema, a vanjski semantičke odnose koje frazemi, kao i leksemi, međusobno uspostavljaju. U ovome se radu neće izložiti strukturna ni sintaktička analiza frazema jer će naglasak biti na sadržajnome i komunikacijskome aspektu frazema: smatrat će se naime da je frazem jedinica koja svoj smisao dobiva u komunikaciji i u (kon)tekstu, te da je upravo semantički aspekt najvažniji u određenju frazema budući da upravo (kon)tekst određuje kada su strukture formalno identična izraza frazemi, a kada to nisu. Strukturna je analiza relevantna najviše zbog praktične vrijednosti koju ima pri sastavljanju frazeoloških objasnidbenih rječnika, no valja istaknuti i to da takav rječnik postaje dvosmjernan tek s pridodanim mu konceptualnim frazeološkim rječnikom.

Semantičkoj će analizi u ovome radu biti dodana i analiza frazema u mjesnome govoru Vrbovskoga s obzirom na jezičnu konvergenciju.

¹² Jezične jedinice frazemi opisuju se kao jezične jedinice koje imaju sve ove značajke:

1. ne stvaraju se u govornom procesu, nego se reproduciraju u gotovu obliku
2. imaju stalan sastav i raspored sastavnica
3. značenje frazema ne izvodi se iz značenja sastavnica već one ili neke od njih prolaze semantičku pretvorbu
4. uklapaju se u rečenicu kao njezin sastavni dio.

Prva se i druga značajka odnose na unutrašnje sastavnice koje grade izraz frazema, a četvrta na odnos izraza frazema prema drugim, hijerarhijski višim jedinicama. Zaustavljanje pritom na odnosu frazema samo prema rečenici opravdano je praktičnom potrebom: drugim riječima, utvrđivanje je odnosa frazema prema rečenici dostatno za razgraničenje frazema od paremioloških struktura (poslovica naime ispunjava prva tri uvjeta iz navedene definicije, a razlikuje se od frazema u četvrtome uvjetu: ona je izrazno samostalna rečenica), međutim odnos frazema prema tekstu i diskursu nije ništa manje zanimljiv – naprotiv, upravo je treća značajka, koja se dotiče semantike frazema, u realnoj komunikacijskoj situaciji, u govornome činu, jednoznačno čitljiva najčešće tek iz diskursa.

U znanosti je postignuto slaganje u tome da je izraz frazema svakako složen – među prvotno oprečnim stavovima u tome je li najniži stupanj složenosti frazemska fonetska riječ ili pak frazemska sintagma prevagnulo je mišljenje da se frazedom može smatrati spoj nepunoznačne i punoznačne riječi budući da on može ispunjavati sva četiri uvjeta.

2.1.a) Semantička analiza frazema mjesnoga govora Vrbovskoga

U frazemima mogu biti desemantizirane sve njegove sastavnice, a mora biti desemantizirana najmanje jedna od njih. Tako se može govoriti o frazemu u užem smislu (u kojem se dogodila semantička pretvorba svih sastavnica) i frazemu u širem smislu (u kojem je barem jedna sastavnica desemantizirana).

Prema značenju frazemi se mogu objediniti u semantičke skupine prema načelu pripadnosti istome semantičkome polju (Turk, 1998). Novija su se istraživanja u tome smjeru poslužila spoznajama iz kognitivne semantike, koju zanimaju metaforički procesi, a oni se zbivaju i u frazemima. Štoviše, frazem se upravo i gradi na metaforizaciji, djelomičnoj ili potpunoj, te se tako mogu proučavati tzv. koncepti kojima frazemi pripadaju. Drugim riječima, u konceptima se "frazemi tematski, odnosno konceptualno grupiraju dajući nam priliku za analizu semantičkih taloga na bazi kojih je formirano frazeološko značenje" (Fink-Arsovski, 2002: 37). U ovome će radu biti primijenjena klasifikacija frazema upravo na temelju njihove konceptualne analize.

Također, za frazeme su, kao i za lekseme, karakteristične: monosemija, polisemija, homonimija, sinonimija i antonimija.

2.1.1. Frazemska monosemija

Izrazu je jednoga frazema najčešće pridružen jedan sadržaj, što je i očekivano budući da su frazemi složene strukture. Većina je frazema tako monosemična.

2.1.2. Frazemska polisemija

U polisemiji su zamijećeni dvojaki odnosi među značenjima pridruženima jednome izrazu: inkluzija i intersekcija (Tafra, 1995; Turk i Bogović, 1998). Dva su značenja u inkluzivnome odnosu kada je jedno od njih u cjelini sadržano u drugome i ta je pojava u jeziku rjeđa. Tako je npr. sadržaj frazema *zabadat nos* dvojakoga značenja: 1. 'miješati se u tuđe poslove', te 2. 'biti znatiželjan'. Može se primijetiti da je 2. značenje uključeno u prvo: drugim riječima, miješanje u tuđe poslove podrazumijeva znatiželju onoga koji to čini. Intersekcija je podudarnost značenja u barem jednoj semantičkoj komponenti. Npr. značenja su frazema *ne da* kemu *vrag mira*: 1. 'htjeti učiniti što nepotrebno ili zlo', te 2. 'započinjati svađu' povezana zajedničkim semom 'zao postupak'. Polisemični su i ovi frazemi: *ič od sela do sela*: 1. 'potucati se', 2. 'besposličiti'; *mlatit praznu slamu*: 1. 'raditi beskoristan posao', 2. 'brbljati koješta'; *omastit brki*: 1. 'dobro se najesti'; 2. 'okoristiti se'.

2.1.3. Frazemska homonimija

Frazemska se homonimija od frazemske polisemije razlikuje u tome što sadržaji izrazno istih frazema nisu više bliski ili je prvotna povezanost izgubila transparentnost:

bižat kej vrag^k od tamjana: 1. 'zazirati od koga/od čega', 2. 'izbjegavati koga/što', 3. 'ne podnositi koga/što'; *ni simo ni tamo*: 1. 'nikako/loše', 2. 'napola obavljeno'; *poslat k vragu*: 1. 'otjerati/otпустiti koga neobavljena posla', 2. 'zaželjeti komu zlo', 3. 'okaniti se čega'; *kej ministrica*: 1. 'ženska osoba ponosna držanja', 2. 'dobro odjevena ženska osoba'; *naprav Boga*: 1. 'odjednom', 2. 'bez argumenta'; *hodet kej po jajin*: 1. 'pažljivo se kretati', 2. 'pažljivo se odnositi prema kome'.

2.1.4. Frazemska sinonimija

Frazemski sinonimi imaju različit sastav elemenata i različitu osnovnu sliku, a jednako ili blisko značenje. Prema tome se kriteriju razlikuju:

a) apsolutni sinonimski parnjaci – frazemi koji se u potpunosti semantički podudaraju (imaju svojstvo komutativnosti **bez semantičkih ili stilističkih razlika**), npr.:

'uvrijeđeno držanje'

kej da je kemu vrana kruh odnesla

držat se kej stara frajla

'vrlo siromašan'

kej crkveni miš

gol i bos

'mnogo, dugo i dosadno pričati'

pripovedat kej stara frajla

mlet kej malinac

pripovedat Markovi konaki

'spremati se vrlo dugo'

spremat se kej vlaška mlada

spremat se tri dana

'ušutjeti'

zatvorit labrnju

zavezat brnjicu

b) Drugu skupinu čine frazemski parnjaci ili nizovi s međusobnim razlikama u semantici ili stilističkim razlikama:

- primjer je semantičkoga raslojavanja u frazemima koji znače 'besposličiti':

ič od sela do sela – besposličiti tako da se često i dugo boravi u gostima

mlatit praznu slamu – besposličiti brbljajući koješta

vragovi perit – besposličiti baveći se nekorisnim aktivnostima

brunzice kovat – praviti se da se nešto radi, a zapravo besposličiti
čekat limundu – besposličiti uzaludno očekujući nešto

- primjeri stilističkoga raslojavanja sinomnih frazema:

‘umrijeti’:

projt pod ledinu – frazem uzvišenijega stila

projt u Krš – frazem s nultom stilskom vrijednosti

prdnit na rosu – frazem niska stila, ironična prizvuka (u značenju ‘crknuti’)

‘besposličiti’:

krast Bogu dani – frazem s nultom stilskom vrijednosti

trla baba lan – frazem šaljiva prizvuka

tuč se s petan vrit – frazem niska stila i šaljiva prizvuka

‘loše’

ni sebi ni svomu – frazem s nultom stilskom vrijednosti

ni simo ni tamo – frazem s nultom stilskom vrijednosti

ni vrit ni mimo – frazem šaljiva prizvuka.

2.1.5. Frazemska antonimija

Antonimni su frazemi oni koji imaju suprotna značenja. Pritom se suprotstavljanje može ostvariti i u strukturi frazema tako da frazemi suprotnih značenja sadrže antonimne lekseme kao svoje sastavnice. Antonimni se frazemi mogu podijeliti u ove tipove:

• frazemi u kojima su sastavnice antonimi sastavnicama drugog frazema:

sladak kej med^t – vrlo sladak

žuhak kej pelin – vrlo gorak

• frazemi potpuno različitih izraza, npr.:

bit da pokucan – dobro

bit Bože te/nas očuvaj – loše

kost i koža – vrlo mršav

širji neg dulji – vrlo debeo

bled^t kej krpa – vrlo blijed

crven kej rijac – rumenih obraza

pred nosun – vrlo blizu
preko svita – vrlo daleko.

2.1.b) Konceptualna analiza frazema mjesnoga govora Vrbovskoga

1. Frazemi koji se odnose na čovjeka

1.1. Čovjekova vanjština

1.1.1. *Mršavost-debljina*

bit kost i koža = jako mršav

širji neg dulji = jako debeo

1.1.2. *Način držanja tijela*

ravan kej svića = čovjek uspravna držanja

1.1.3. *Izgled lica*

kej Cila Bunetova = ženska osoba narumenjenih obraza

1.1.4. *Nos*

nos za sviće gasit = dug nos

1.1.5. *Oči – pogled*

čaro gledat = jasno, otvoreno, rječito gledati

1.1.6. *Fizička snaga*

jak kej konjina = vrlo jak

jak kej Ličan = vrlo jak

1.1.7. *Način odijevanja*

kej ministrica = ženska osoba ponosna držanja, dobro odjevena ženska osoba

ič/izgledat/ kej Ciganka = biti neuredno, prljavo, neskladno odjevena

ič/izgledat/ kej Cigan = biti neuredno, prljavo, neskladno odjeven

1.1.8. *Hod*

(i)č kej nevoljica = potišteno hodati

ič kej Stubičani = brzo hodati

hodet kej po jajin = pažljivo se kretati

1.2. Osobine ljudi (dob, uzrast, mentalne ili karaterne osobine, odnos prema drugim ljudima)

1.2.1. *Dob*

kej Matuzrle = vrlo star

1.2.2. *Dobrota – zloba*

gorji od vraga = jako loš (o čovjeku)

dobar kej kruh = jako dobar (o čovjeku)

duša od čovika = dobar čovjek

kruh od čovika = dobar čovjek

1.2.3. *Umna ograničenost*

č, č, b'tac = glup čovjek

kej Mujo/Mujan = šutljiv, priglup čovjek

ne bit pravi = biti umno poremećen

1.2.4. *Ozbiljnost*

kej čovičak = ozbiljnije dijete

1.3. Stanje

1.3.1. *Zdravlje*

zdrav^f kej dren = potpuno zdrav, dobra zdravlja

zdrav^f kej konjina = potpuno zdrav, dobra zdravlja

1.3.2. *Dojam stanja koji se iščitava iz boje lica*

bled^t kej krpa = vrlo blijed

crven kej rijac = osoba rumenih obraza koja izgleda zdravo

1.3.3. *Spavanje*

spat kej klada = spavati čvrstim snom

spat kej anđel = spavati mirnim snom

spat kej zec = spavati lakim snom

1.3.4. *Srdžba*

jadan kej cucak = jako ljutit

1.3.5. *Stanje pijanstva*

bit pod gasun = biti pripit

pijan kej majka = jako/posve pijan

pijan kej krava = jako/posve pijan

1.4. Odnos prema radu

1.4.1. *Lijenost*

len kej crna zemlja = vrlo lijen

mrtvo puhalo = ljenčina, troma osoba

neki išče posal, a moli Boga da ga ne najde = netko se samo pravi da želi naći posao, ljenčina

kej bik na gmajni = uživati udobnost postignutu bez mnogo rada

kej trut = biti lijen

neki se ni vruč vode napil = lijena osoba

delat nešto kej (da je) u mašnoj robici = ne prionuti fizičkome poslu kako treba već samo koliko je najnužnije, raditi nešto kao da treba paziti da se odjeća pri tome ne zaprlja

1.4.2. *Marljivost*

delat kej crnac = naporno raditi

delat kej crv^f = naporno raditi

delat kej konj = naporno raditi

(delat) kej mašina = brzo i spretno raditi

delat kej sivonja = naporno raditi

Katica za sve = osoba koja radi mnogo i sve poslove

imat zlatne ruke = biti marljiv u fizičkom poslu

1.4.3. *Besposličenje*

krast Bogu dani = besposličiti

trla baba lan = besposličiti

tuč se s petan vrit = besposličiti

ič od sela do sela = besposličiti

mlatit praznu slamu = besposličiti brbljajući koješta

vragovi perit = besposličiti baveći se nekorisnim aktivnostima

bronzice kovat = praviti se da se nešto radi, a zapravo besposličiti

čekat limundu = besposličiti uzaludno očekujući nešto

1.5. *Životne prilike*

drenki jist = teško živjeti

kej crkveni miš = vrlo siromašan

gol i bos = vrlo siromašan

ne imat ni dinara = nemati novca

ne imat ni prebite pare = nemati novca

ne imat ni kuće ni kućišča = nemati ničega svoga

ne fali kemu ni tičjega mlika = živjeti u izobilju

živet kej bubreg^k u loju = živjeti u izobilju

1.6. Odnos prema jelu

gladan kej vuk = jako gladan

sit kej buha = sit

jist obziranci = ne jesti ništa

slatka Mara = osoba koja rado jede slastice

bacit u kljun = pojesti što, prigristi što god malo

pojist kej kosci = mnogo pojesti

pojist kej Ličan = mnogo pojesti

1.7. Odnos prema vremenu

1.7.1. *Zakasniti*

dojt na amen = zakasniti

1.7.2. *Uraniti*

dojt kej Lukov'ci = doći prije svih, doći prerano

1.8. Karakterne osobine

1.8.1. *Umišljenost*

kruna bi kemu pala iz glave = izgubio bi tko nešto od svojega umišljenoga/
uobraženoga dostojanstva

kukuruzna gospa = umišljena žena

1.8.2. *Brljivost*

kej Štrolička = ženska osoba koja mnogo i brzo govori

kej Tajčev'ka = ženska osoba informirana o svim događajima u mjestu

lupat kej Maksim po diviziji = govoriti besmislice

mlatit praznu slamu = brbljati koješta

imat jezik kej krava rep = biti brbljav

imat jezik kej lopatu = biti zlonamjerno brbljav

pripovedat kej stara frajla = mnogo, dugo i dosadno pričati

pripovedat Markovi konaki = mnogo, dugo i dosadno pričati

pripovedat/mlet kej malinac = mnogo, dugo i dosadno pričati

1.8.3. *Tvrdo glavost*

upret kej bik u rivinu = biti tvrdoglav

terat mak na konac = tvrdoglavo ostajati pri svom mišljenju, ne popuštati

držat se česa kej pijan plotu = uporno/tvrdoglavo/slijepo slijediti kakvo
mišljenje/stav

1.8.4. *Naglost karaktera***kej šarko** = čovjek nagla karaktera**kej poskok** = čovjek nagla karaktera1.8.5. *Hirovitost***bit kej stara frajla** = hirovit, čangrizav1.8.6. *Nestrpljivost***dobit mladi** = biti živčan, nestrpljiv1.8.7. *Sklonost laganju***(bit) kej lažimara** = lažljivac1.8.8. *Sklonost pretjeranoj sumnji***neverni Toma** = onaj koji ne vjeruje, koji sumnja u sve1.8.9. *Nametljivost***bit svaken loncu poklopac** = miješati se u svašta, nametati se svugdje1.8.10. *Svadljivost***kej jastreb^p** = biti nasilan, doći naglo i pokvariti raspoloženje prisutnima1.8.11. *Strah***bižat od kega, od česa kej vrag^k od tamjana** = zazirati od koga/od čega, izbjegavati koga/što, ne podnositi koga/što**bojat se kej (crnega) vraga** = zazirati od koga/od čega, izbjegavati koga/što, ne podnositi koga/što**bojat se kej ovca noža** = zazirati od koga/od čega, izbjegavati koga/što, ne podnositi koga/što1.8.12. *Nestalnost***menjat nešto kej Cigan konja** = mnogo puta promijeniti nešto1.8.13. *Dvoličnost***delat iz jezika lopatu** = reći pa poreći**sedet na dva stolca** = podržavati istodobno dvije strane, nemati određen stav, držati se dvolično1.8.14. *Živahnost***bit kej živo srebro** = biti živahan, brz1.9. *Ponašanje ljudi*1.9.1. *Pružanje potpore***bit kemu desna ruka** = biti komu glavni oslonac/potpore1.9.2. *Iskorištavanje*

bit na čijin jaslan = iskorištavati koga

1.9.3. *Izrugivanje*

imat / držat kega za bedaka = izrugivati se komu, ismijavati koga

1.9.4. *Nezahvalnost*

zapišat kemu pete = uzvratiti komu nezahvalnošću na dobrotu

1.9.5. *Zlostavljanje i kažnjavanje*

gorkega kruha pojist uz kega / s ken = teško živjeti s kime

gonit kej marvu = goniti koga bez samilosti

dat kemu po repu = postupiti s kime strogo, zasluženno kazniti koga, osvetiti se kome

1.9.6. *Prisnost s nekim*

bit kadi kuhan i pečen kod kega = boraviti kod koga rado i često, biti s kime u prisnu prijateljstvu

bit kej rit i gače = biti prisan s nekim

1.9.7. *Zadivljenost nekim*

gledat (u) kega kej (u) Boga = zadivljeno gledati/promatrati koga

1.9.8. *Šutnja*

nit govorit nit romorit = šutjeti

1.9.9. *Pretvaranje*

napravit se benast = pretvarati se, činiti se neupućenim/nevještim

bit kej krava koja najprije da mliko, a onda prehiti dižvu = biti prijetvoran (o čovjeku)

1.9.10. *Uvrijeđenost*

držat se kej da je kemu vrana kruh odnesla = uvrijeđeno se držati

držat se kej stara frajla = uvrijeđeno se držati

1.9.11. *Zaprepaštenje*

gledat kej tele u šara vrata = gledati tupo ne razumijevajući/ne znajući ništa; blenuti; zaprepaštiti se

kej da me (te, ga, ju, jih) je polilo z mrzlun vodun = zaprepaštiti se

1.9.12. *Odbijanje*

dat košaricu = odbiti čiju ponudu, odbiti koga

1.9.13. *Obrana*

dignit se na zadnje noge = uzbuniti se, braniti se

1.9.14. *Nepristojnost u ponašanju*

dojt mahajuč z rukan = ništa ne donijeti na dar

dojt prazni ruk = ništa ne donijeti na dar

kej kobilica = čovjek neuglađena ponašanja

1.9.15. *Trud*

dat sve od sebe = učiniti sve što je moguće

1.9.16. *Obmanjivanje*

prepeljat kega žednega preko vode = vješto obmanuti, prevariti koga

vuč za nos = zavaravati koga

1.9.17. *Znatiželja*

zabadat nos = miješati se u tuđe poslove; biti znatiželjan

svaken dreku vrh otkinit = miješati se u sve

bit svaken loncu poklopac = miješati se u svašta, nametati se svugdje

gledat svoj posal = ne miješati se bez potrebe

2. Frazemi koji se odnose na predmete

2.1. Značenje količine

ima česa kej Rusi = ima čega mnogo

imat česa kej blata = imati čega napretek

2.2. Boja predmeta

bel kej snig^k = vrlo/sasvim bijel

bel kej brašno = bijel

crn kej vrak = crn, potpuno crn

žut kej cekin = žut, jako žut

crven kej rijac = žarko crven, posve crven

vlaška boja = upadljive boje, obično se tako nazivaju kričave boje ljubičastih tonova

2.3. Težina predmeta

težak kej olovo = jako velike mase (o predmetu)

lagan kej pero/perce = jako male mase (o predmetu)

2.4. Tvrdća predmeta

tvrd^t kej dren = vrlo tvrd

tvrd^t kej oreh = vrlo tvrd

mehak kej putar = vrlo mekan

2.5. Oštrina predmeta

oštar kej britva = vrlo oštar

2.6. Čistoća predmeta

čist kej suza = vrlo čist

čisto kej u apoteki = vrlo uredno (o prostoru)

2.7. Toplinsko stanje predmeta ili prostora

led' ledeni = vrlo hladan

(mrzlo) kej u ledani = vrlo hladno

(mrzlo) kej u Sibiru = vrlo hladno

grist za nokti = biti hladno (o vremenu)

2.8. Veličina predmeta

cela pelda = golem

2.9. Okus

žuhak kej pelin = vrlo gorak

sladak kej med' = vrlo sladak

3. Frazemi koji se odnose na situacije

3.1. Uspjeh

ič kej po loju = uspijevati bez poteškoća

ič kej podmazano = uspijevati bez poteškoća

ič od ruke = uspijevati bez poteškoća

ič za rukun = uspijevati bez poteškoća

pobrat vrhnju = uzeti ono što je najbolje u kakvoj stvari

ovatit Boga za bradu = postići uspjeh

3.2. Neuspjeh

ostat kratki rukavi = ne postići cilj

past /dojt iz konja na magarca = doći iz boljega položaja u gori

hodet /ič/ slat/ kega od nemila do nedraga = bezuspješno tražiti izlaz iz teške situacije

ič jedan napred' dva nazad' = malo napredovati, mnogo nazadovati

zubi polomit = mučiti se i pretrpjeti neuspjeh

odnest gače na ščapu = ostati u nekoj situaciji bez profita

3.3. Čekanje, očekivanje

čekat kej ozebal sunce = čekati/očekivati koga/što s mnogo čežnje/kao spas

čekaj, magare, dok trava naraste = neizbježno čekanje koje ovisi o nekome ili nečemu i pretpostavlja se da će dugo trajati

3.4. Zbrka, kaos

ne zna se ki pije, a ki plača = velik nered, zbrka, kaos; svatko radi što hoće

3.5. Umiješanost u sumnjive postupke

imat putra na glavi = biti kriv, biti umiješan u što

3.6. Upadanje u nevolju

kud kega vrag nosi = nepromišljeno upasti u tešku situaciju

nabrat se sraba = upasti u nevolje ne svojom krivnjom

bit na crnoj listi = biti u nemilosti, nepoželjan

stat na žulj kemu = dirnuti koga u osjetljivo mjesto

3.7. Uzaludnost

od Poncija do Pilata = tražiti/lutati za kakvim ciljem, obijati pragove

od nemila do nedraga = tražiti/lutati za kakvim ciljem, obijati pragove

3.8. Povoljna situacija

bit na konju = poslije teškoća naći se u povoljnim prilikama, osjećati se siguran

omastit brki (brk) = okoristiti se

pala je kemu sikera u med' = doći iznenada do velike dobiti/do položaja/do uspjeha

3.9. Propuštena prilika

prošla baba s kolačin = propuštena prilika

3.10. Biti izgrđen

dobit obrisač = biti izgrđen

dobit po frnjoklu = biti izgrđen

dobit po nosu = biti izgrđen

3.11. Biti istjeran

dobit fus u gus = biti istjeran

4. Frazemi koji se odnose na način

4.1. Dobro

(kej) po žnjorici = uredno, onako kako treba

bit za pokucat = biti dobro

da pokucan = (biti) dobro

kej pravi = vrlo dobro

kako Bog^k zapoveda = ispravno, na pravi način

ap tak = onako kako treba, u najboljem redu

4.2. Loše

ni sebi ni svomu = loše

Bože te/nas očuvaj = loše

kej nigda niki = vrlo loše

(kej) preko riti = loše, napola, površno

ni simo ni tamo = nikako/loše; napola obavljeno

ni vrit ni mimo = nikako/loše; napola obavljeno

ni u trn ni u grm = nikako/loše; napola obavljeno

ni u kola ni u sane = nikako/loše; napola obavljeno

4.3. Osrednje

bit (još, donekle) Bože pomozi = kako tako, još nekako

4.4. Uzaludno

kej gljuhemu Dobar dan = uzalud

4.5. Brzo

kej vihor = brzo, silovito

kej da kega vrag^k goni = brzo

kej sto vragov^f = jako, brzo

4.6. Rijetko

retki petki = rijetko kada

4.7. Često

svaki čas = često, vrlo često, prečesto

(i) petkun i svetkun = vrlo često, uvijek

4.8. Nesigurno, kratkotrajno

od danas do sutra = nestalno, nesigurno, kratkotrajne vrijednosti

4.9. Bezbrizno

mirne duše = bezbrizno, čiste savjesti

4.10. Iskreno

ruku na srce = iskreno

4.11. Potpuno

od glave do pete = potpuno

4.12. Detaljno

do vrag^k truna = detaljno, do u tančine

4.13. Potajno

ispod^l pulta = potajno

na crno = potajno

Kao i u drugim dosad proučavanim frazemskim fondovima (npr. Turk 1998; Fink-Arsovski, 2002) i u prikupljenu mjesnome govoru Vrbovskoga najbrojniji su frazemi koji se odnose na čovjeka: njegove tjelesne osobine, karakter, ponašanje i postupke. U frazeološkim je istraživanjima utvrđeno, a ovdje se to i potvrđuje, da se pritom češće opisuju negativnosti, anomalije i daje pogrdna ocjena ponašanja i osobina ljudi, dok su frazemi s pozitivnom ocjenom rjeđi. Nadalje, mnogobrojni se frazemi odnose na tipske situacije, osobito na one složenije, što je također očekivano budući da se pomoću takvih frazema krati iskaz, komunikacija se ekonomizira i dinamizira – dakako, pritom nije nezanemariva ni uloga stilske vrijednosti frazema u komunikaciji.

3. FRAZEMI I JEZIČNA KONVERGENCIJA

Jezična konvergencija pokazuje odnos frazema pojedinoga jezičnoga sustava prema frazemima ostalih jezičnih sustava. Frazemi se organskoga sustava mjesnoga govora Vrbovskoga mogu analizirati u odnosu na frazeme ostalih organskih i anorganskih idioma. Analizom je moguće utvrditi:

1. frazeme koji se ostvaruju samo u mjesnome govoru Vrbovskoga:

Najsigurnija je pretpostavka da se **frazemi u kojima se neka od sastavnica referira na lokalne prilike, ljude ili toponime ostvaruju samo u tom mjesnom govoru: *projt u Krš, kej Cila Bunetova, kej Štrolička, kej Tajčev^lka, bit ispod šarega stupa, hodet kej Stubičani, dojt kej Lukov^{ci}, ne ič u Mrkopalj poč.*** Da bi se među ostalim frazemskim

inventarom mogla utvrditi pripadnost kojega frazema samo mjesnome govoru Vrbovskoga, potrebno je provesti dodatna istraživanja¹³.

2. frazeme koji se ostvaruju i u drugim sustavima čakavskoga narječja:
tvrd^f kej bat, bit pod gasun, naprav^f Boga.

3. frazeme koji su, uz moguće razlike u izrazu uvjetovane strukturom sustava, poznati u drugim narječjima hrvatskoga jezika i standardnom jeziku:

gledat kej tele u šara vrata, zdrav^f kej dren, crna ovca; ni crno ispod nokta, bižat kej vrag^k od tamjana, ni kriv^f ni dužan, pala je kemu sikera u med^f, pripovedat Markovi konaki.

4. frazeme koji ulaze u širu međujezičnu konvergenciju (strukturna i semantička podudarnost frazema u hrvatskome, njemačkome i talijanskome jeziku):

ne imat dlake na jeziku¹⁴, iskat dlaku u jaju¹⁵, na svaken koraku¹⁶, bit na vrh jezika¹⁷, bit na konju¹⁸, vuč za nos¹⁹, kako Bog^k zapoveda²⁰, ruku na srce²¹, ni žive duše²², bit kost i koža²³, klet kej kočijaš²⁴, gledat kroz prsti²⁵, imat u malen prstu²⁶, mlatit praznu slamu²⁷, stat na žulj²⁸, stresat kej iz rukava²⁹, pokrit se kulko je poplon dugačak³⁰,

¹³ Morfološka struktura pojedinih sastavnica frazema: *pripovedat Markovi konaki, kej sto vragov^f, vragovi perit* dokazuje da su oni preuzeti iz drugoga sustava jer se u mjesnome govoru Vrbovskoga posvojni pridjevi za vlastita imena koja završavaju relacijskim morfemom -/o/ tvore uz uvođenje proširka -/t/- (Marko–Markotov), a množina a-deklinacije imenica m.r. ima tzv. kratku množinu (N. mn. vragi, G. mn. vragi). Frazem *pripovedat Markovi konaki* općehrvatski je frazem, dok frazemima *vragovi perit* i *kej sto vragov^f* bez dodatnih istraživanja nije moguće utvrditi podrijetlo. U frazemskome se fondu pojavljuju primjeri još nekih morfoloških značajki koje se u današnjem mjesnome govoru Vrbovskoga ne potvrđuju izvan frazema: npr. sklanjanje neodređenoga pridjeva po imeničkoj deklinaciji zastupljeno je u frazemima *usred^f bela dana, od nemila do nedraga*, no teško je reći je li postojanje takvih činjenica posljedica preuzimanja tih frazema iz drugih sustava ili su one pak potvrda da je u ranijem stadiju u govoru Vrbovskoga bila živa takva sklonidba budući da je očuvana u frazemima koji su jezične okamine.

¹⁴ non aver peli sulla lingua

¹⁵ cercare il pelo nell' uovo

¹⁶ a ogni passo

¹⁷ essere sulla punta della lingua

¹⁸ ora siamo a cavallo

¹⁹ menare per il naso

²⁰ fatto come Dio comanda

²¹ mettere una mano sul cuore

²² non c'è un' anima viva

²³ essere pelle e ossa

²⁴ fluchen wie ein Kutscher

²⁵ durch die Finger sehen

²⁶ etwas im kleinen Finger haben

²⁷ leeres Stroh dreschen

²⁸ j-m auf die Hühnerauge treten

²⁹ etwas aus dem Ärmel schütteln

³⁰ sich nach der Decke strecken

*crno na belen*³¹. Ti su primjeri frazemske podudarnosti u hrvatskome, njemačkome i talijanskome jeziku, koja je nastala kalkiranjem (prevođenjem), navedeni prema Turk (1994). Strane je frazeme moguće primati i u izravnom (neprevedenom) obliku. U mjesnome govoru Vrbovskoga nepreveden je samo frazem *ap tak*³².

4. ZAKLJUČAK

Izbor da se u prikazu frazeologije mjesnoga govora Vrbovskoga izloži samo semantička analiza prikupljenoga frazeološkoga fonda vođen je stavom o tome da je bit frazeologije, njezine upotrebe i funkcije u tekstu (u ovome slučaju govorenome) upravo u semantici – pri uporabi, kreiranju i preuzimanju konkretnoga frazema važnim se pokazuje naime njegov značenjski aspekt, koji je motivacija i za uporabu, i za nastanak, i za preuzimanje frazema. O prirodi frazeološkoga fonda, tj. o njegovoj motivaciji (bilo da je ona utjecala na kreiranje frazema bilo pak da se odčitava pri proširivanju njegova značenja tj. njegovu račvanju u više od jednoga smisla, ili, nadalje, prihvaćenju pri preuzimanju frazema) najviše može reći konceptualna analiza frazeološkoga fonda. Naime tzv. pozadinske slike koje frazemi izazivaju (i na kojima uostalom i počivaju) u govornikovo svijesti ili su produkt mentaliteta (u najširem smislu) govorne zajednice ili pak odaju afinitete te govorne zajednice u slučaju kad ona ne producira frazem, već ga odlučuje primiti. Drugim riječima, upravo ta analiza otkriva psiholingvističke podatke o sklonosti ka npr.: duhovitosti ili neduhovitosti, suptilnosti ili grubosti, eufemizaciji ili vulgarizaciji, itd., u jezičnim idiomima.

Istraživanja su dijalektne frazeologije još uvijek nedostatno provedena pa je zbog oskudnih podataka najteže bilo utvrditi jezičnu konvergenciju u prvim trima točkama (1. frazemi koji se ostvaruju samo u mjesnome govoru Vrbovskoga, 2. frazemi koji se ostvaruju i u drugim sustavima čakavskoga narječja, 3. frazemi koji su poznati u drugim narječjima hrvatskoga jezika i standardnome jeziku) i stoga nova istraživanja mogu opovrgnuti ili dopuniti navedene podatke. Daljnje bi prikupljanje frazemske fonda iz svih hrvatskih narječja omogućilo točniji uvid u frazemsku konvergenciju, što bi bilo važno ne samo za čakavski mjesni govor Vrbovskoga nego i za cjeloviti prostor Gorskoga kotara gdje su u kontaktu mjesni govori svih triju hrvatskih narječja.

³¹ tal. nero sul bianco, njem. schwarz auf weiß

³² Frazem *ap tak* znači ‚onako kako treba, u najboljem redu‘. O etimologiji v. Klaić (1966: 472): „**haptak** njem. (habt Acht – pazite!) komanda u nekadanjoj austrougarskoj vojsci: pozor, mirmo.“

LITERATURA

1. Barac-Grum, V. (1993): *Čakavsko-kajkavski govorni kontakt u Gorskom kotaru*, Rijeka.
2. Bogović, S. (1996), *Frazeologija grobničkih govora*, Grobnički zbornik, knj. 4, rijeka, str. 341-362.
3. Bogović, S. (1999), *Frazeologija ikavsko-ekavskoga mjesnoga govora Drage*, Fluminensia, god.11, br.1-2, str. 143-163.
4. Fink, Ž. (1992-1993): *Tipovi adjektivnih frazeologizama (na materijalu ruskog i hrvatskog jezika)*, Filologija, 20-21, Zagreb, str. 91-101.
5. Fink, Ž. (1993), *O jednom tipu frazeoloških varijanti (na materijalu hrvatskih ili srpskih i ruskih frazeologizama)*, Rječnik i društvo, zbornik radova sa znanstvenog skupa o leksikografiji i leksikologiji održanog 11-13. X. 1989. u Zagrebu, Zagreb, str. 65-70.
6. Fink, Ž. (1993), *Sinonimni nizovi frazeologizama kojima se opisuje čovjekova vanjština (na materijalu hrvatskog i ruskog jezika)*, Strani jezici, br. 1, str. 20-27
7. Fink-Arsovski, Ž. (2002), *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*, FF press, Zagreb.
8. Jernej, J. (1992-1993), *O klasifikaciji frazema*, Filologija, knj. 20-21, Zagreb, str. 191-198.
9. Klaić, B. (1966), *Veliki rječnik stranih riječi*, Zagreb
10. Lukežić, I. (1990), *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt*, Rijeka.
11. Matešić, J. (1982), *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb.
12. Matešić, J. (1995), *Frazeologija i dijalektologija*, Hrvatski dijalektološki zbornik, knj. 9, Zagreb, str.83-85.
13. Menac, A. (1970), *O strukturi frazeologizma*, Jezik, XVIII, br. 1, Zagreb, str. 1-4.
14. Menac, A. (1978), *Neka pitanja u vezi s klasifikacijom frazeologije*, Filologija, knj. 8, Zagreb, 219-226.
15. Menac, A. (1979), *Iz problematike frazeološke sinonimije u ruskom i hrvatskom književnom jeziku*, Filologija, br. 9, Zagreb, str. 185-191.
16. Menac, A., Fink-Arsovski, Ž., Venturin, R. (2003), *Hrvatski frazeološki rječnik*, Naklada Ljevak, Zagreb.
17. Menac, A., Menac-Mihalić, M. (1998), *Frazeologija suvremenih bračkih čakavskih pjesnika*, Riječki filološki dani (zbornik radova br. 2), str. 303-312.
18. Menac-Mihalić, M. (1998), *Izrazi za 'malo' u čakavskim rječnicima*, Filologija br. 30-31, str. 267-271.

19. Menac-Mihalić, M. (2002 [2003]), *Problemi izrade višedijalektnoga frazeološkog rječnika*, Filologija br. 38-39, str. 49-55.
20. Menac-Mihalić, M. (2005), *Frazeologija novoštokavskih ikavskih govora u Hrvatskoj*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje i Školska knjiga, Zagreb.
21. Moguš, M. (1977), *Čakavsko narječje (fonologija)*, Zagreb.
22. Tafra, B. (1995), *Razgraničavanje homonimije i polisemija (leksikološki i leksikografski problem)*, u: *Jezikoslovna razdvojba*, Zagreb.
23. Turk, M. (1997), *Prilog proučavanju čakavske frazeologije (na građi iz krčkih govora)*, *Suvremena lingvistika*, br. 43-44, Zagreb, str. 313-324.
24. Turk, M. (1998), *Frazeologija krčkih govora*, u: *Govori otoka Krka* (u suautorstvu s I. Lukežić), Libellus, Crikvenica.
25. Turk, M. (1994), *Naznake o podrijetlu frazema*, *Fluminensia* 1-2, Rijeka, str. 37-47.
26. Turk, M., Bogović, S. (1998), *O nekim semantičkim odnosima u frazeologiji*, VI. međunarodni slavistički dani (zbornik radova), knj. 3/1, Sambotel/Pečuh, str. 203-211.

SUMMARY

Mihaela Matešić

PHRASEOLOGY OF THE VRBOVSKO LOCAL IDIOM

Semantic analysis of phrases and an analysis of linguistic convergence are conducted on the phraseological fund of the Vrbovsko local idiom. Phrases are semantically analysed with regard to monosemy, polysemy, homonymy, synonymy and antonymy. A conceptual analysis of phrases, based on the cognitive semantics approach, is conducted and the result is the grouping of phrases on the basis of the so-called concepts. Since the research was conducted on a dialectal corpus, the paper also offers an overview of the basic characteristics of the present-day state of the Vrbovsko local idiom. A dictionary of phrases of this local idiom can be found in the Appendix to this paper.

Key words: *phraseology, Vrbovsko local idiom, conceptual analysis of phrases, semantic analysis of phrases*

RJEČNIK FRAZEMA MJESNOGA GOVORA VRBOVSKOGA

Svaka je punoznačna riječ koja je izrazna sastavnica frazema posebna natuknica. Ako frazem ima u sastavu imenicu, obrađuje se pod njezinom natuknicom. Ako frazem sadrži imenicu i pridjev, obrađuje se pod imenicom. Ako frazem ne sadrži imenicu ni pridjev, a sadrži glagol ili više njih, obrađuje se pod prvim glagolom. Ako frazem osim priloga ne sadrži nijednu drugu punoznačnu izraznu sastavnicu, obrađuje se pod (prvim) prilogom. Akcenti se bilježe samo na mjestu gdje se frazem obrađuje.

AMEN

dož na **àmen** = zakasniti

i àmen = i gotovo

nešto je kej na molitvi amen = v. MOLITVA

ANDEL

spàt kej àndel = spavati mirnim snom

AP TAK

àp tàk = onako kako treba, u najboljem redu

APOTEKA

čisto kěj u apotekǎ = vrlo uredno (o prostoru)

BABA

pròšla bàba s kolačǎn = propuštena prilika

tǎla bàba lǎn = besposličiti

BABIN

za babino brašno = v. BRAŠNO

BATINA

Bog^k i batina = v. BOG^k

BE

ni tr ni be = v. TR

BEDAK

ìmat/dřžat kega za bedakǎ = izrugivati se komu, ismijavati koga

BEL

bel kej brašno = v. BRAŠNO

bel kej snig^k = v. SNIG^k

crno na belo = v. CRNO

BELO

belo gledat = v. GLEDAT

BENAST

napràvit se bènast = pretvarati se, činiti se neupućenim/nevještima, praviti se da ne razumije, da se to koga ne tiče

BES

klǎi (mu, joj, van, jin) je bes³³ = što ti (mu, joj, vam, im) je

BIK

kěj bìk na gmaǎni = uživati udobnost postignutu bez mnogo rada

ùpret kěj bìk u rìvinu = biti tvrdoglav

BIŽAT

bižat od kega/od česa kej vrag^k od tamjana = v. VRAG^k

BLATO

ìmat čěsa kěj blàta = imati čega napretek

BLED^t

bled^t kej krpa = v. KRPA

BOG^k

bìt (jòš, dònikle) Bòže pomòzi = biti kako-tako, biti relativno dobro

Bog^k i bàtina = apsolutni gospodar, autoritet

Bòže te/nas očuvaj = loše

glèdat (u) kěga kěj (u) Bòga = zadivljeno gledati/promatrati koga

ìsti Bog^k = jedno te isto, svejedno

³³ Ovdje je moguće pretpostaviti da je riječ o iskorištavanju semantike koja potječe iz slavenske mitologije u kojoj su bjesovi bili bića osobinama slična onima koja se u pučkoj kršćanskoj terminologiji nazivaju vragovima.

kàko Bog^k zapovèda = ispravno, na pravi način

kràst Bògu daⁿⁱ = besposličiti

nàprav^f Bòga = odjednom; bez argumenta

nè treba kem^u česa kèj ni Bògu bràta = nešto je kome ili čemu suvišno

nèki išče pòsal, a mòli Bòga da ga ne najde = v. POSAL

ni za Bòga = nikako

nīš pod mīlin Bògun = ništa

ovàtit Bòga za brađ^u = postići uspjeh

pred Bògun i pred ljudⁱⁿ = javno, pred svima

štà Bog^k da![!] = što bude

ùbi Bòže = vrlo loše

ùbit Bòga u kèmu = jako istući koga

BOJA

vlàška bojà = upadljiva boja, obično naziv za kričave boje ljubičastih tonova

BOJAT SE

bojat se kej (crnega) vraga = v. VRAG^k

bojat se kej ov^fca noža = v. OVCA

BOS

gol i bos = v. GOL

BOŽJI

celi Božji dan = v. DAN

BRADA

ovatit Boga za bradu = v. BOG^k

BRADVICA

neki se smīje kèj da je nàšal bràdvicu = netko se jako smije

BRAŠNO

bel kèj brašno = bijel

smījat se kèj lud^t na brašno = smijati se bez razloga, jako se smijati

za bàbino brašno = ni za što

BRAT

bràt bràtu = iskreno govoreći; otprilike

ne treba kem^u česa kej ni Bogu brata = v. BOG^k

BRITVA

òštar kèj brìtva = vrlo oštar

BRK

omas^{it} brk (brk^l) = dobro se najesti; okoristiti se

BRNJICA

zavežat brnjicu = ušutjeti

BRUNZICA

brùnzice kòvat = besposličiti

B'TAC

č, č, b'tac = glup čovjek

BU

ni bu!^{ni mu!} = ni riječi

BUBICA

mīran kèj búbica = vrlo miran

BUBREG^k

žvèt kèj búbreg^k u lòju = živjeti u izobilju

BUKVICA

očitat kem^u bükvicu = izgrditi koga, oštro prekoriti koga

BURICA

īmat büricu pod nòsun = puhati u vruće jelo da se ohladi

CEKIN

žut kèj cèkin = žut, jako žut

CEL

cela pelda = v. PELDA

celi Božji dan = v. DAN

CIGAN

īzgleđat kèj Cīgan = biti neuredno, prljavo, neskladno odjeven

meñjat nēšto kèj Cīgan kònja = mnogo puta promijeniti nešto

CIGANKA

īzgleđat kèj Cīganka = biti neuredno, prljavo, neskladno odjevena

CILA

kěj Cila Bùnetova = ženska osoba narumenjenih obraza

CIPELCUG^k

ižna cìpelcug^k = ići pješice

ižs cìpelcugun = ići pješice

CREVO

creva glèdat = bez potrebe se zadubljivati u što, bez potrebe analizirati što i provjeravati, ili bez potrebe rastaviti kakav predmet

CRKVENI

kej crkveni miš = v. MIŠ

CRN

bižna crnoj listi = v. LISTA

bojat se kej (crnega) vraga = v. VRAG^k

crn kej da je iz rafunga zašal = v. RAFUNG^k

crn kej vrag^k = v. VRAG^k

crn kej da se je sajun namazal = v. SAJA

crna ov'ca = v. OV'CA

crno na belo = napisмено, s dokazom

len kej crna zemlja = v. ZEMLJA

na crno = potajno

ni crno ispod nokta = v. NOKAT

CRNAC

dèlat kěj crnac = naporno raditi

CRV^f

dèlat kěj crv^f = naporno raditi

CRVEN

crven kej rijac = v. RIJAC

CUCAK

jađan kěj cučak = jako ljutit

ČAR

čaro gledat = v. GLEDAT

ČAS

svàki čas = često, vrlo često, prečesto

ČEKAT

čekat kej ozebal sunce = v. SUNCE

čekat limundu = v. LIMUNDA

čekaj, magare, dok trava naraste = v. MAGARE

ČELO

metnit/det prst na čelo = v. PRST

ČER

vèlin čèri, ìde snàhu = neizravno upućena kritika

ČIST

čist kej suza = v. SUZA

ČISTO

čisto kej u apoteki = v. APOTEKA

ČOVIČAK

kěj čovičak = ozbiljnije dijete

ČOVIK

duša od čovika = v. DUŠA

kruh od čovika = v. KRUH

ČUVAT

čuvat kej oko / oči u glavi = v. OKO

DAN

ceđ Bòžji dah = cijeli dan, dugo

iz daha u dah = neprestano, sve više

kěj gljužemu Dòbar dah = uzalud

krast Bogu dani = v. BOG^k

pod' stàri dañi = u starosti

spremat se trî daha = spremati se vrlo dugo

DANAS

od dānas do sūtra = nestalno, nesigurno

dānas-sūtra = uskoro

DAVAT

davat šakun i kapun = v. ŠAKA

DAT

bit kej krava koja najprije da mliko, a onda prehiti dižvu = v. KRAVA

dāt kemu mislet = zabrinuti koga

dat kemu po repu = v. REP

dat košaricu = v. KOŠARICA

dāt svè od' sèbe = učiniti sve što je moguće

DELAT

delat iz jezika lopatu = v. JEZIK

delat kej crnac = v. CRNAC
 delat kej crv^f = v. CRV^f
 delat kej konj = v. KONJ
 (delat) kej mašina = v. MAŠINA
 delat kej sivonja = v. SIVONJA
 delat nešto kej (da je) u mašnoj robici = v. ROBICA

DESNİ

bit kemu desna ruka = v. RUKA

DET

det/metnit prst na čelo = v. PRST

DIGNIT SE

dignit se na zadnje noge = v. NOGA

DINAR

ne ìmat ni đınara = nemati novca

DIVIZIJA

lupat kej Maksim po diviziji = v. MAKSIM

DIŽVA

bit kej krava koja najprije da mliko, a onda prehitı dižvu = v. KRAVA

DLAKA

ìskat dlàku u jajı = cjepidlačiti
 za dlàku = zamalo

DLAN

kej kap vode na dlanu = v. KAP

DOBAR

dobar kej kruh = v. KRUH
 kej gljuhemu Dobar dan = v. DAN

DOBIT

dobit fus u gus = v. FUS
 dobit jezikovu juhu = v. JUHA
 dobit mladi = v. MLAD^t
 dobit obrisač = v. OBRISAČ
 dobit po frnjoklu = v. FRNJOKL
 dobit po nosu = v. NOS

DOJT

dojt/past iz^s konja na magarca = v. KONJ
 dojt kej jastreb^p = v. JASTREB^p
 dojt kej Lukov^{ci} = v. LUKOVAC

dojt mahajuč z rukan = v. RUKA

dojt na amen = v. AMEN

dojt prazni ruk = v. RUKA

DONEST

nešto kemu saħna pàmet donòsi = nešto je kome logično

DREN

tvrd^t kěj dreħ = vrlo tvrd

zdrav^f kěj dreħ = potpuno zdrav, dobra zdravlja

DREK

svàken drèku vřh otkìnıt = miješati se u sve

DRENKI

dreàki jıst = teško živjeti

DRVEN

držat se kej drvena Marija = v. MARIJA

DRŽAT SE

držat se česa kej pijan plota = v. PLOTA

držat se kej drvena Marija = v. MARIJA

držat se kej mila Gera = v. GERA

držat se kej stara frajla = v. FRAJLA

neki se drži kej da mu/joj je vrana kruh odnesla = v. VRANA

DUGAČAK

pokrit se kulko je poplon dugačak = v. POPLON

DULJI

šırji neg dulji = v. ŠIRJI

DURALICA

ìmat duralicu = trpjeti

DUŠA

duša od^t čovika = dobar čovjek

mıne duše = bezbrižno, čiste savjesti

ni žıve duše = nigdje nikoga

DUŽAN

ni kriv^f ni dužan = v. KRIV^f

DVA

sedet na dva stolca = v. STOLAC

FALIT

ne fali kemu ni tičjega mlika = v. MLIKO

FRAJLA

bīt kěj stàra fràjla = hirovit, čangrizav

dřžat se kěj stàra fràjla = uvrijeđeno se držati

pripoveđat kěj stàra fràjla = mnogo, dugo i dosadno pričati

FRNJOKL

dđbit po frnjòklu = biti izgrđen

FUS

dđbit fuš u guš = biti istjeran

GAČE

bit kej rit i gače = v. RIT

òdnest gače na ščapù = ostati u nekoj situaciji bez profita

vrtet se kej prdac po gačan = v. PRDAC

GAS

bīt pod gašun = biti pripit

GASIT

nos za sviče gasit = v. NOS

GERA

dřžat se kěj mīla Geřa = gledati svisoka na druge, prenemagati se

GLADAN

gladan kej vuk = v. VUK

GLAVA

čužat kěj òko / òči u glavì = dobro čuvati

glavu razbřijat = uzaludno razmišljati o problemu

imat putra na glavi = v. PUTAR

řzbit kěmu štařiz glave = razuvjeriti koga, zabraniti kome što

krov^f nad glavun = v. KROV^f

kruna bi kemu pala iz glave = v. KRUNA

nY kěmu štařzà glavu = nije kome što prijeko potrebno

ně ide kěmu (štař) u glavu = komu je što neshvatljivo

od glave do peře = potpuno

zvuč řivù glavu = preživjeti opasnost

GLEDAT

belò glèdat = zbunjeno, iznenađeno zastati; zaprepatiti se

creva gledat = v. CREVO

čařò glèdat = jasno, otvoreno, rječito gledati

gledat (u) kega kej (u) Boga = v. BOG^k

gledat kej tele u šara vrata = v. TELE

gledat svoj posal = v. POSAL

gledat/progledat kroz^s prsti = v. PRST

GLJUH

kej gljuhemu Dobar dan = v. DAN

GMAJNA

kej bik na gmajni = v. BIK

GOL

gòl i boš = vrlo siromašan

GONIT

gonit kej marvu = v. MARVA

kej da kega vrag^k goni = v. VRAG^k

GORAK

gorkega kruha pojist uz kega / s ken) = v. KRUH

GORJI

gorji od vraga = v. VRAG^k

GOSPA

kukurùzna gòspa = umišljena žena

GOVORIT

nřt govòrit nřt romòrit = šutjeti

GRD^t

ni lipè ni grde = v. LIP

GRIST

grist za noktì = v. NOKAT

GRM

ni u trn ni u grm = v. TRN

GUS

dobit fus u gus = v. FUS

HODET

hodet /ič/ slat kega od nemila do nedraga = v. NEMIL

hodet kej po jajin = v. JAJE

IČ

ič jedan napred^t dva nazad^t = v. NAPRED^t

(ič) kej nevoljica = v. NEVOLJICA

ič kej po loju = v. LOJ

ič kej podmazano = v. PODMAZAN

ič kej Stubičani = v. STUBIČAN

ič na cipelcug^k = v. CIPELCUG^k

ič od ruke = v. RUKA

ič od sela do sela = v. SELO

ič s cipelcugun = v. CIPELCUG^k

ič (samo) da kemu rit vidi puta = v. RIT

ič/izgledat kej Ciganka = v. CIGANKA

ne ič kemu pod kapu = v. KAPA

ne ič u Mrkopalj poč = v. MRKOPALJ

ne ide kemu (šta) u glavu = v. GLAVA

velin čeri, ide snahu = v. ČER

IMAT

ima česa kej Rusi = v. RUS

imat buricu pod nosun = v. BURICA

imat česa kej blata = v. BLATO

imat/držat kega za bedaka = v. BEDAK

imat duralicu = v. DURALICA

imat jezik kej krava rep = v. KRAVA

imat jezik kej lopatu = v. JEZIK

imat pune ruke posla = v. RUKA

imat putra na glavi = v. PUTAR

imat u malen prstu = v. PRST

imat zlatne ruke = v. RUKA

ne imat ni dinara = v. DINAR

ne imat ni kuće ni kućišča = v. KUĆA

ne imat ni kućeta ni maćeta = v. KUĆE

ne imat ni prebite pare = v. PARA

ne imat ni stida ni srama = v. STID^t

ISKAT

iskat dlaku u jaju = v. JAJE

neki išče posal, a moli Boga da ga ne najde
= v. POSAL

ISUS

mùčit se kěj Āsus na križu = vrlo naporno raditi, podnositi velike muke

IZBIT

izbit kemu šta iz glave = v. GLAVA

JADAN

jadan kej cucak = v. CUCAK

JAJE

hòdet kěj po jajin = pažljivo se kretati;

pažljivo se odnositi prema kome

iskat dlaku u jaju = v. DLAKA

JAK

jak kej konjina = v. KONJINA

jak kej Ličan = v. LIČAN

JASLE

biť na čijin jāslan = iskorištavati koga

JASTREB^p

biť kěj jāstreb^p = biti nasilan

dojt kěj jāstreb^p = doći naglo i pokvariti raspoloženje prisutnima

JEDAN

ič jedan napred^t dva nazad^t = v. NAPRED^t

JEZIK

bit na vrh jezika = v. VRH

dèlat iz jèzika lòpatu = reći pa poreći

imat jezik kej krava rep = v. KRAVA

imat jèzik kěj lòpatu = biti zlonamjerno
brbljav

JEZIKOV

dobit jezikovu juhu = v. JUHA

JIST

drenki jist = v. DRENKI

jist obziranci = v. OBZIRANCI

jist/pojist kej kosci = v. KOSAC

jist/pojist kej Ličan = v. LIČAN

JUČER

ne biť od jüčer = biti iskusan

JUHA

dòbit jèzikovu juhu = biti izgrđen

JUTRO

od jùtra do sùtra = stalno, uvijek, neprestano

KAP

kěj kap vòde na dlànu = najbrižljivije paziti, brinuti se za koga, što

KAPA

davat šakun i kapun = v. ŠAKA
ne ičkemu pod' kàpu = ne sviđati se kome

KATICA

Kàtica za svè = raditi mnogo i sve poslove

KAZAT

rekla-kazala = v. REČ

KLADA

spàt kěj klàda = spavati čvrstim snom

KLET

klet kej kočijaš = v. KOČIJAŠ

KLJUN

bađt u kljuh = pojesti što, prigristi što god malo

KNAP

na knàp = točno kako/koliko treba, jedva točno

KOBILICA

kej kobìlica = čovjek neuglađena ponašanja

KOČIJAŠ

klet kěj kočijaš = jako i stalno psovati

KOLA

ni u kòla ni u sađe = nikako/loše; napola obavljeno

KOLAČ

prošla baba s kolačin = v. BABA

KONAC

terat mak na konac = v. MAK

KONAK

pripovedat Markovi konaki = v. KONAK

KONJ

bìt na kònju = poslije teškoća naći se u povoljnim prilikama, osjećati se siguran
dèlat kěj kònj = naporno raditi
menjat šta kej Cigan konja = v. CIGAN
pàst /dojt iz^s kònja na màgarca = doći iz boljega položaja u gori

KONJINA

jak kěj kònjina = vrlo jak
zdràv' kěj kònjina = potpuno zdrav, dobra zdravlja

KORAK

na svàken koraķu = posvuda

KOSAC

jìst/pòjst kěj kòsci = mnogo pojesti

KOST

bìt košt i kòža = jako mršav

KOŠARICA

dàt košàricu = odbiti čiju ponudu, odbiti koga

KOVAT

brunzice kovat = v. BRUNZICA

KOŽA

bit kost i koža = v. KOST

KRAJ

ne bit pečen (do kraja) = v. PEČEN
zajt na kràj s keđ/š čeđ = naći s kime zajednički jezik, svladati što

KRATAK

òstat kratki rukađi = v. RUKAV^f

KRAST

krast Bogu dani = v. BOG

KRAVA

bìt kěj kràva kòja najprijè da!mlìko, a ònda prehìti dīžvu = biti prijetvoran (o čovjeku)
ìmat jèzik kěj kràva rep = biti brbljav
pìjan kěj kràva = jako/posve pijan

KRIV^f

ni kriv^f ni dužan = potpuno nedužan

KRIŽ^s**mučit se kej Isus na križu** = v. ISUS**KROV^f****kròv^f nad glažun** = skrovište, stan, vlastita kuća**KRPA****bleđ^t kěj křpa** = vrlo blijed**KRŠ****projt u Křš** = umrijeti**KRUH****dòbar kěj krùh** = jako dobar (o čovjeku)**gožkega krùha pòjist uz kèga / s kež** = teško živjeti s kime**neki se drži kej da mu/voj je vrana kruh odnesla** = v. VRANA**krùh od čòvika** = dobar čovjek**KRUNA****krùna bi kemu pàla iz glaže** = izgubio bi tko što god od svojega umišljenoga/uobraženoga dostojanstva**KUČA****ne ìmat ni kùče ni kùčišča** = nemati ničega svoga**KUČE****ne ìmat ni kùčeta ni mačeta** = nemati nikoga od obitelji**KUČIŠČE****ne imat ni kuće ni kučišča** = v. KUČA**KUHAN****bìt kùhan i pèčen kadi/kod^t kega** = boraviti kod koga rado i često, biti s kime u prisnu prijateljstvu**KUKURUZIONI****kukuruzna gospa** = v. GOSPA**KULKO****pokrit se kulko je poplon dugačak** = v. POPLON**LABRNJA****zativòrit làbrnju** = ušutjeti**LAGAN****lagan kej pero/perce** = v. PERO**LAN****trla baba lan** = v. BABA**LAŽIMARA****(bìt) kěj làžimara** = lažljivac**LED^t****leđ^t lèdeni** = vrlo hladan**LEDANA****(mřzlo) kěj u ledàni** = vrlo hladno**LEDEN****leđ^t ledeni** = v. LED^t**LEDINA****projt pod lèdinu** = umrijeti**LEN****len kej crna zemlja** = v. ZEMLJA**LESKOV^f****namazat kega z leskovun maščun** = v. MAST**LIČAN****jak kěj Ličan** = vrlo jak**jìst/pòjist kěj Ličan** = mnogo pojesti**LIMUNDA****čekat ìmundu** = uzaludno čekati, besposličiti**LIP****ni lipe ni grde** = ni jedne riječi**LISTA****bìt na cràoj listi** = biti u nemilosti, biti nepoželjtan**LOJ****izkěj po lòju** = ići bez poteškoća**živet kej bubreg^k u loju** = v. BUBREG^k**LONAC****bìt svàken ložcu poklopac** = miješati se u svašta, nametati se svugdje

LOPATA

delat iz jezika lopatu = v. JEZIK

imat jezik kej lopatu = v. JEZIK

LUD^t

smijat se kej lud^t na brašno = v. BRAŠNO

LUKOVAC

dojt^t kěj Lùkov^tci = doći prije svih, doći prerano

LUPAT

lupat kej Maksim po diviziji = v. MAKSIM

LJUDI

pred Bogun i pred ljudin = v. BOG^k

MAČE

ne imat ni kućeta ni maćeta = v. KUČE

MAČKA

vuč kěj maćka mlađi = nositi što/voditi koga sa sobom uvijek i svuda

MAGARAC

past /dojt iz konja na magarca = v. KONJ

MAGARE

čekaj, mägare, dok traža narašte = neizbježno čekanje koje ovisi o nekome ili nečemu i pretpostavlja se da će dugo trajati

MAGLA

vätat mäglu = bježati

MAHAT

dojt mahajuč z rukan = v. RUKA

MAJKA

pïjan kěj majka = jako/posve pijan

MAK

tërat mäk na kònac = tvrdoglavo ostajati pri svom mišljenju, ne popuštati

MAKSIM

lužat kěj Mäksim po ðiviziji = govoriti besmislice

MAL

imat u malen prstu = v. PRST

od mali nog^k = v. NOGA

vrтет kega oko malega prsta = v. PRST

MALINAC

pripoveđat/mlèt kěj mal^tnac = mnogo, dugo i dosadno pričati

MARA

slätka Mära = osoba koja rado jede slastice

MARIJA

dřžat se kěj ðřvena Märija = ukočeno se držati, usiljeno se ponašati

od Märije Terezije = odvajkada

MARVA

gönit kěj marvu = goniti koga bez samilosti

MARKOV^t

pripoveđat Mažkovi kònaki = mnogo, dugo i dosadno pričati

MASAN

masno platit = v. PLATIT

MAST

namäzat kega z lëskovun maščun = istući koga

MAŠINA

(ðelat) kěj mašuša = brzo i spretno raditi

MAŠNI

delat šta kej (da je) u mašnoj robici = v. ROBICA

MATUZRLE

kěj Matüzrle = vrlo star

MED^t

pala je kemu sikera u med^t = v. SIKERA

slädak kěj med^t = vrlo sladak

MEDVEĐI

mëdveđa üsluga = odmoć, šteta

MEHAK

mehak kej putar = v. PUTAR

mehak (mekan) kej svila = v. SVILA

MENJAT

menjat šta kej Cigan konja = v. CIGAN

METNIT

metnit/det prst na čelo = v. PRST

MIL

držat se kej mila Gera = v. GERA

niš pod milin Bogun = v. BOG^K

MINISTRICA

kěj miñštrica = ženska osoba ponosna držanja; dobro odjevena ženska osoba

MIR

ne da kemu vrag^k mira = v. VRAG^K

MIRAN

miran kej bubica = v. BUBICA

mirne duše = v. DUŠA

MISLET

dat kemu mislet = v. DAT

MIŠ

kěj črkveni miš = vrlo siromašan

MLAD^t

dòbit mlađi = biti živčan

spremat se kej vlaška mlada = v. VLAŠKI

vuč kej mačka mladi = v. MAČKA

MLATIT

mlađt prazhu slàmu = raditi beskoristan posao; brbljati koješta

MLET

mlet/pripovedat kej malinac = v. MALINAC

MLIKO

bit kej krava koja najprije da mliko, a onda prehitì dižvu = v. KRAVA

ne fàli kemu ni tičjega mlìka = netko živi u izobilju

MOLIT

neki išče posal, a moli Boga da ga ne najde = v. POSAL

MOLITVA

nešto je kěj na mòlitvi àmen = nešto je sigurna stvar

MOZAK

pùstit mõzak nà pašu = ne brinuti se ni o čemu, opustiti se

MRAK

od jutra do sutra (mraka) = v. JUTRO

MRKOPALJ

ne iž u Mřkopalj pož = učiniti što uz podnošljiv napor

MRTAV^f

mrtvo puhalo = v. PUHALO

MRZAL

kej da me (te, ga, ju, jih) je polilo z mrzlun

vodun = v. VODA

(mrzlo) kej u ledani = v. LEDANA

(mrzlo) kej u Sibiru = v. SIBIR

MU

ni bu ni mu = v. BU

MUČIT SE

mučit se kej Isus na križu = v. ISUS

MUJO

kej Muđ/Mùjan = štljiv, priglup čovjek

NABRAT

nabrat se sraba = v. SRAB^P

NAJMANJI

u najmanju ruku = v. RUKA

NAJT

neki išče posal, a moli Boga da ga ne najde = v. POSAL

neki se smije kej da je našal bradvicu = v. BRADVICA

NAMAZAT

namazat kega z leskovun maščun = v. MAST

NAPIT SE

neki se ni vruč vode napil = v. VODA

NAPLAKAT SE

sit se naplakat = v. SIT

NAPRAVIT SE

napraviti se benast = v. BENAST

NAPRED'

ič jèdan nàpred' dva! nàzad' = malo napredovati, mnogo nazadovati

NARAST

čekaj, magare, dok trava naraste = v. MAGARE

NAZAD'

ič jedan napred' dva nazad' = v. NAPRED'

NEBO

iz nèba pa u rèbra = iznenada, odjednom

NEDRAG^k

hodet /ič/ slat/ kega od nemila do nedraga = v. NEMIL

NEMIL

hòdet /ič/ slàt/ kega od nèmila do nèdraga = bezuspješno tražiti izlaz iz teške situacije

NERUKA

bìt od nerukè = biti na nezgodnu mjestu, ne biti usput

NEVERNI

neverni Toma = v. TOMA

NEVOLJICA

(ič) kèj nevoljica = potišteno hodati

NIGDA

kèj nigda nìki = vrlo loše

NIGDARJEVO

na Nigdažjevo = nikada

NIKI

kej nigda niki = v. NIGDA

NIŠ

niš pod milin Bogun = v. BOG^k

NOGA

đignit se na zàdnje nòge = uzbuniti se, braniti se

od màli nog^k = od djetinjstva

sakrivat (šta) kej zmija noge = v. ZMIJA

stàt na nòge = osamostaliti se

NOKAT

grìst za nòkti = biti hladno (o vremenu)

ni cràò ispod nòkta = nimalo

NOS

dòbit po nòsu = biti izgrden

imat buricu pod nosun = v. BURICA

noš za svičè gašit = dug nos

obèsit noš = uvrijediti se

vuč za noš = zavaravati koga

zabađat noš = miješati se u tuđe poslove; biti znatiželjan

NOSIT

kud kega vrag^k nosi = v. VRAG^k

NOŽ^s

bòjat se kèj ožca noža = zazirati od koga/od čega, izbjegavati koga/što, ne podnositi koga/što

OBESIT

obesit nos = v. NOS

OBLAČIT

vedrit i oblačit = v. VEDRIT

OBZIRANCI

jìst obzìranci = ne jesti ništa

OČITAT

očitat kemu bukvicu = v. BUKVICA

OČUVAT

Bože te/nas očuvaj = v. BOG^k

ODNEST

neki se drži kej da je mu/joj je vrana kruh

odnesla = v. VRANA

odnest gače na ščapu = v. GAČE

OKO

bađit òko = gledati, pogledati koga, što

čužat kèj òko / òči u glaži = dobro čuvati

trn u oku = v. TRN

OLOVO

tèžak kèj òlovo = jako velike mase (o predmetu)

OMASTIT**omastit brk (brki)** = v. BRK**OREH****tvrd^t kěj òreh** = vrlo tvrd**OSTAT****ostat kratki rukavi** = v. RUKAV^f**OŠTAR****oštar kej britva** = v. BRITVA**OTKINIT****svaken dreku vrh otkinit** = v. DREK**OVATIT****ovatit Boga za bradu** = v. BOG^k**OV'CA****bòjat se kěj o'zca noža** = zazirati od koga/od čega, izbjegavati koga/što, ne podnositi koga/što**crna o'zca** = osoba koja odudara od sredine svojim svojstvima, postupcima**OZEPST****čekat kej ozebal sunce** = v. SUNCE**PAMET****nešto kemu saña pàmet donòsi** = nešto je kome logično**PARA****ne ìmat ni prèbite pàre** = nemati novca**PAST****kruna bi kemu pala iz glave** = v. KRUNA**pala je kemu sikera u med^t** = v. SIKERA**past /dojt iz konja na magari** = v. KONJ**PAŠA****pustit mozak na pašu** = v. MOZAK**PEČEN****bit kuhan i pečen kadi/kod kega** = v. KUHAN**ne biť pečen (do kràja)** = ne biti pametan, ne postupati logično**PELDA****celà pelda** = golem**PELIN****žùhak kěj pèlin** = vrlo gorak**PERIT****vragovi perit** = v. VRAG^k**PERO****làgan kěj pèro/peže** = jako male mase (o predmetu)**PET****ni pežni šeš** = odmah, bez oklijevanja**PETA****od glave do pete** = v. GLAVA**tuč se s pètan vrìt** = besposličiti**zapišat kemu peže** = uzvratiti komu nezahvalnošću na dobrotu**PETAK****reki peki** = rijetko kad**(i) pekun i svekun** = često, uvijek**PIJAN****držat se česa kej pijan plota** = v. PLOT**pijan kej krava** = v. KRAVA**PILAT****od Poncija do Pilata** = v. PONCIJE**PIJAN****pijan kej majka** = v. MAJKA**PIT****ne zna se ki pije, a ki plača** = v. ZNAT**PIVAT****pivot kej slavuj** = v. SLAVUJ**PLAČAT****ne zna se ki pije, a ki plača** = v. ZNAT**PLATIT****mašno plaťt** = skupo platiti**PLIVAT****plivat kej sikera** = v. SIKERA**PLOT****dřžat se česa kěj pìjan plòta** = uporno/ tvrdoglavo/slijepo slijediti kakvo mišljenje/stav

POBRAT

pobrat vrhnju = v. VRHNJA

PODMAZAN

ičkěj podmāzano = ići bez poteškoća

POJIST

gorkega kruha pojist uz kega / s ken = v. KRUH

pojist/jist kej kosci = v. KOSAC

pojist/jist kej Ličan = v. LIČAN

POKLOPAC

bit svaken loncu poklopac = v. LONAC

POKRIT SE

pokrit se kulko je poplon dugačak = v. POPLON

POKUCAT

bīt za pokūcat = biti dobro
da pokūcan = (biti) dobro

POLIT

kej da me (te, ga, ju, jih) je polilo z mrzlon vodun = v. VODA

POLOMIT

zubi polomit = v. ZUB^p

POLJUBIT

poljubīt i pūstit = ostaviti što ako se ne sviđa

PONCIJE

od Poñcija do Pilata = tražiti/lutati za kakvim ciljem, objijati pragove

POMOČ

bit (još, donekle) Bože pomozī = v. BOG^k

POPLON

pōkrit se kŭlko je pōplon dŭgačak = živjeti u skladu s mogućnostima

POSAL

glēdat svoj pōsal = ne miješati se bez potrebe

imat pune ruke posla = v. RUKE

neki išče pōsal, a mōli Bōga da ga ne najde
= netko se samo pravi da želi naći posao, ljenčina

POSKOK

kěj pōskok = naglo

POSLAT

poslat k vragu = v. VRAG^k

PRAVI

kěj pravi = vrlo dobro

ne bīt pravi = biti umno poremećen

PRAZAN

dojt prazni ruk = v. RUKA

mлатit praznu slamu = v. SLAMA

PRDAC

vītet se kěj pŕdac po gāčan = nemati mira

PRDNIT

prdnit na rosu = v. ROSA

PREBIT

ne imat ni prebite pare = v. PARA

PREHITIT

bit kej krava koja najprije da mliko, a onda prehitī dižvu = v. KRAVA

PREPELJAT

prepeljat kega žednega preko vode = v. VODA

PRIGNJIVAT SE

šta se više prignjivaš, više ti je rit videt = v. RIT

PRİPOVEDAT

pripovedat kej stara frajla = v. FRAJLA

pripovedat Markovi konaki = v. KONAK

pripovedat/mlet kej malinac = v. MALINAC

PROGLEDAT

progledat /gledat kroz^s prsti = v. PRST

PROJT

projt pod ledinu = v. LEDINA

projt u Krš = v. KRŠ

prošla baba s kolačin = v. BABA

PRST

glēdat/proglēdat kroz^s pŕsti = oprostiti čije postupke i propuste, biti popustljiv prema kome

imat u malen prstu = znati/ poznavati što vrlo dobro/temeljito

mètnit/dèt prst na čelo = razmisliti o čemu, zamisliti se nad čime

vrtet kega oko malèga prsta = imati moć nad kime

za prsti polizat = jako ukusno (o jelu)

PUHALO

mrtvo puhalo = ljenčina, troma osoba

PULT

ispod' pulta = potajno

PUN

imat pune ruke posla = v. RUKE

PUSTIT

poljubit i pustit = v. POLJUBIT

pustit mozak na pašu = v. MOZAK

PUT

ič (samo) da kemu rit vidi puta = v. RIT

PUTAR

imat pùtra na glavǎ = biti kriv, biti umiješan u što

mèhak kèj pùtar = vrlo mekan

RAFUNG^t

crǎ kèj da je iz rǎfunga zǎšal = crn, posve crn

RAVAN

ravan kej sviča = v. SVIČA

RAZBIJAT

glavu razbijat = v. GLAVA

REBRO

iz neba pa u rebra = v. NEBO

REČ

rèkla-kazala = naklapanja, nepouzdana priča

REDAK

retki petki = v. PETAK

REP

dāt kemu po repu = postupiti s kime strogo, zasluženno kazniti koga, osvetiti se kome

imat jezik kej krava rep = v. KRAVA

stāt na rep kemu = doskočiti komu, spriječiti koga u čemu

RIJAC

črven kèj rijac = žarko crven, posve crven; osoba rumenih obraza koja izgleda zdravo

RIT

bit kèj rit i gǎče = biti prislan s nekim

ič (sǎmo) da kemu rit vidi puǎ = ići kamo bez prijeko potrebe ili bez cilja

(kèj) prèko riti = loše, napola, površno

ni vrit ni mimo = v. VRIT

štǎ se više prignjvaš, više ti je rit vīdet =

dobiti nezahvalnost za ljubaznost i dobrotu

tuč se s petan vrit = v. PETA

RIVINA

upret kej bik u rivinu = v. BIK

ROMORIT

nit govorit nit romorit = v. GOVORIT

ROBICA

dèlat nešto kèj (da je) u mǎšnoj ròbici = ne prionuti fizičkome poslu kako treba već samo koliko je najnužnije, raditi nešto kao da treba paziti da se odjeća pri tome ne uprlja

ROSA

přdñit na ròsu = umrijeti

RUKA

bit kemu dešna ruǎ = biti komu glavni oslonac/potpora

doǎ maǎajuč z rùkan = ništa ne donijeti na dar

doǎ pražni ruǎ = ništa ne donijeti na dar

ičod ruǎ = uspijevati bez teškoća

ičza ruǎn = uspijevati bez teškoća

imat pùne ruǎ pòsla = biti veoma zaposlen

imat zlaǎne ruǎ = biti marljiv u fizičkom poslu

ispod' ruǎ = nezakonito nabaviti

ruku na srce = iskreno/otvoreno govoreći
u najmanju ruku = barem

RUKAV^f

ostat kratki rukavi = ne postići cilj
stresat kěj iz rukava = brzo i s lakoćom odgovarati

RUS

ima česa kěj Rùsi = ima čega mnogo

SAJA

crh kěj da se je sàjun namàzal = crn, posve crn

SAKRIVAT

sakrivat (šta) keĵ zmija noge = v. ZMIJA

SANE

ni u kola ni u sane = v. KOLA

SEDET

sedet na dva stolca = v. STOLAC

SELO

ižòd sela dò sela = potucati se; besposličiti

SIBIR

(mřzlo) kěj u Sibiru = vrlo hladno

SIKERA

pàla je kemu sĳkera u med^t = netko je došao iznenada do velike dobiti/do položaja/do uspjeha
plivat kěj sĳkera = ne znati plivati

SIMO

ni sĳmo ni tãmo = nikako/loše; napola obavljeno

SIT

sĳt se naplãkat = dugo i mnogo plakati

SIVONJA

dĳelat kěj sĳvonja = naporno raditi

SLADAK

sladak keĵ med^t = v. MED^t
slatka Mara = v. MARA

SLAMA

mlatĳt prazhu slãmu = raditi beskoristan posao; brbljati koješta

SLAVUJ

pĳvat kěj slãvuj = veselo/glasno/lijepo pjevati

SMIJAT SE

neki se smije keĵ da je našal bradvicu = v. BRADVICA

smijat se keĵ lud^t na brašno = v. BRAŠNO

SMRDET

smřdet kemu po jòš bi = netko se pretvara da mu je što odbojno, a zapravo bi to želio

SNAHA

velin čeri, ide snahu = v. ČER

SNIC^k

beĳkěj snĳg^k = vrlo/sasvim bijel

SPAT

spat keĵ anđel = v. ANĐEL

spat keĵ klada = v. KLADA

spat keĵ zec = v. ZEC

SPREMAT SE

spremat se keĵ vlaška mlada = v. VLAŠKI

spremat se tri dana = v. DAN

SRAB^p

bĳt kěj srab^p = biti dosadan

nãbrat se sraba = upasti u nevolje ne svojom krivnjom

SRAM

ne imat ni stida ni srama = v. STID^t

SRCE

ruku na srce = v. RUKA

teška sřca = nerado

SREBRO

bĳt kěj žĳvo sřebro = biti živahan, brz

STAR

bit keĵ stara frajla = v. FRAJLA

držat se keĵ stara frajla = v. FRAJLA

pod stari dani = v. DAN

pripovedat keĵ stara frajla = v. FRAJLA

STAT

stat na noge = v. NOGA
stat na rep *kemu* = v. REP
stat na žulj *kemu* = v. ŽULJ

STID'

ne imat ni stida ni srama = biti bezočan

STO

kěj stolvràgov' = jako

STOLAC

sèdet na dva!stolca = podržavati istodobno dvije strane, nemati određen stav, držati se dvolično

STUBIČAN

ičkěj Stubičani = brzo hodati

STUP

bīt ispod' šarega stupa = biti stanovnik mjesta istočno od Stubice

STVAR

vīdet štā je na stvař = doznati o čemu se radi

SUNCE

čekat kěj ozeľal suhce = čekati/očekivati koga/što s mnogo čežnje/kao spas

SUTRA

danas-sutra = v. DANAS
od danas do sutra = v. DANAS
od jutra do sutra (mraka) = v. JUTRO

SUZA

čīst kěj sūza = vrlo čist

SVETAK

(i) petkun i svetkun = v. PETAK

SVIČA

nos za sviče gasit = v. NOS
raľan kěj sviča = posve ravan

SVILA

mèhak (mèkan) kěj svilā = mekan, vrlo mekan

SVIT

prèko svīta = daleko

SVOJ

ni sèbi ni svomu = loše

ŠAKA

davāt šàkun i kàpun = davati obilno i nesebično/rado

ŠAR

bit ispod' šarega stupa = v. STUP
gledat kej tele u šara vrata = v. TELE

ŠARKO

kěj šarko = naglo

ŠČAP

odnest gaće na ščapu = v. GAČE

ŠEST

ni pet ni šest = v. PET

ŠIRJI

širji neg dūlji = jako debeo

ŠTROLIČKA

kěj štrolička = ženska osoba koja mnogo i brzo govori

TAJČEVKA

kěj Tajčevka = ženska osoba informirana o svim događajima u mjestu

TAMO

ni simo ni tamo = v. SIMO

TAMJAN

bižat od kega/od česa kej vrag^k od tamjana = v. VRAC^k

TELE

glèdat kěj tële u šaľa vraľa = gledati tupo ne razumijevajući/ne znajući ništa; blenuti; zaprepastiti se
kěj tële = zbunjen čovjek

TERAT

terat mak na konac = v. MAK

TEREZIJA

od Marije Terezije = v. MARIJA

TEŽAK

težak kej olovo = v. OLOVO

teška srca = v. SRCE

TIČJI

ne fali *kemu* ni tičjega mlika = v. MLIKO

TOMA

něverni Tōma = onaj koji ne vjeruje, koji sumnja u sve

TR

ni *tr*/ni *be*! = ni riječi

TRAVA

čekaj, magare, dok trava naraste = v. MAGARE

TREBAT

ne treba *kemu* česa kej ni Bogu brata = v. BOG^k

TRI

spremat se tri dana = v. DAN

TRN

trh u òku = smetnja

ni u trh ni u grm = loše, nikako

TRT

trla baba lan = v. BABA

TRUN

do vrag^k truna = v. VRAG^k

TRUT

kěj trut = biti jako lijen

TUČ

tuč se s petan vrit = v. PETA

TUJ

ni tujoj tujici = v. TUJICA

tuja tujica = v. TUJICA

TUJICA

ni tujōj tujici = nikome

tujā tujica = nepoznata osoba

TVRD^l

tvrd^l kej dren = v. DREN

tvrd^l kej oreh = v. OREH

UBIT

ubi Bože = v. BOG^k

ubit Boga u *kemu* = v. BOG^k

UPRET

upret kej bik u rivinu = v. BIK

USLUGA

mědveđa ũsluga = odmoć, šteta

UTOPIJ

utopit *kega* u žlici vode = v. ŽLICA

VATAT

vatat maglu = v. MAGLA

VEDRIT

vědrit i oblažit = imati veliku vlast; voditi glavnu riječ

VELIN

velin čeri, ide snahu = v. ČER

VIDET

šta se više prignjivaš, više ti je rit videt = v.

RIT

videt šta je na stvari = v. STVAR

VIHOR

kěj vīhor = brzo, silovito

VLAŠKI

spreñat se kěj vlaška mlađa = spremati se vrlo dugo

vlaška boja = v. BOJA

VODA

kěj da me (te, ga, ju, jih) je pōlilo z mřzlun

vōdun = zaprepastiti se

kej kap vode na dlanu = v. KAP

něki se ni vruć vōde nāpil = netko je lijen

prepěljat *kega* žeđnega prěko vōde = vješto obmanuti, prevariti koga

utopit *kega* u žlici vode = v. ŽLICA

VRAG^k

bīžat od *kega*/od česa kěj vrag^k od tāmjana = zazirati od koga/od čega; izbjegavati koga/što; ne podnositi koga/što

bòjat se kèj (crūega) vraga = zazirati od koga/od čega, izbjegavati koga/što, ne podnositi koga/što

crū kèj vrag^k = crn, potpuno crn

do vrag^k truha = detaljno, do u tančine

gòrji òd vraga = jako loš (o čovjeku)

ìsti vrag^k = jedno te isto, svejedno

kèj da kega vrag^k gòni = brzo

kèj sto/vragov^f = jako

kùd kega vrag^k nòsi = netko će nepromišljeno upasti u tešku situaciju

nè da kemu vrag^k muā = htjeti učiniti što nepotrebno ili zlo; započinjati svađu

nì vrag^k kemu nì = netko bez ikakvih posljedica izlazi iz opasnih situacija

pòslat k vragu = otjerati/otпустiti koga neobavljena posla; zaželjeti komu zlo; okaniti se čega

vragovi pèrit = besposličiti

vrazi ga znāli = nepoznato je, ne može se znati

VRANA

neki se dñži kèj da mu/joj je vrāna krūh odnèsla = netko se drži uvrijeđeno

VRATA

gledat kej tele u šara vrata = v. TELE

VRH

bìt na vñh jèzika = ne moći sjetiti se čega

svaken dreku vrh otkinit = v. DREK

VRHNJA

pòbrat vñhnju = uzeti ono što je najbolje u kakvoj stvari

VRIT

ni vñt ni mīmo = nikako/loše; napola obavljeno

tuč se s petan vrit = v. PETA

VRTET SE

vtet kega oko malega prsta = v. PRST

vtet se kej prdac po gačan = v. PRDAC

VRUČ

neki se ni vruč vode napil = v. VODA

VOUČ

vuč kej mačka mladi = v. MAČKA

vuč za nos = v. NOS

VUK

gladān kèj vuk = jako gladan

ZABADAT

zabadat nos = v. NOS

ZADNJI

dignit se na zadnje noge = v. NOGA

ZAJT

zajt na kraj s ken/š čen = v. KRAJ

ZAPIŠAT

zapišat kemu pete = v. PETA

ZAPOVEDAT

kako Bog^k zapoveda = v. BOG^k

ZATVORIT

zatvorit labrnju = v. LABRNJA

ZAVEZAT

zavezat brnjicu = v. BRNJICA

ZBOGOM

reč zbgom = v. REČ

ZDELIT

zdelit kemu svè i svā = jako izgrditi koga

ZDRAV^f

zdrav^f kej dren = v. DREN

zdrav^f kej konjina = v. KONJINA

ZEC

spāt kèj zeč = spavati lakim snom

ZEMLJA

leā kèj crāa zèmlja = vrlo lijn

ZLATAN

imat zlatne ruke = v. RUKA

ZMIJA

sakrnat (šta) kèj zmija nòge = pomno skrivati da nitko ne vidi

ZNAT

nè zna se kí pije, a kí plača = velik nered, zbrka, kaos; svatko radi što hoće

vrazi ga znali = v. VRAG^K

ZUB^P

zubi polòmit = mučiti se i pretrpjeti neuspjeh

ZVUČ

zvuč živu glavu = v. GLAVA

ŽEDAN

prepeljat kega žednega preko vode = v. VODA

ŽIV^F

bit kej živo srebro = v. SREBRO

ni žive duše = v. DUŠA

zvuč živu glavu = v. GLAVA

ŽIVET

živet kej bubreg^K u loju = v. BUBREG^K

ŽLICA

utòpit kega u žlici vòde = jako mrziti koga, željeti koga uništiti

ŽNJORICA

(kèj) po žnjorici = uredno, onako kako treba

ŽUHAK

žuhak kej pelin = v. PELIN

ŽULJ

stāt na žulj kemu = dirnuti koga u osjetljivo mjesto, uvrijediti koga

ŽUT

žut kej cekin = v. CEKIN